

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra anglistiky

Diplomová práce

Téma hrdinství a smrti ve staroanglickém eposu *Béowulf*

**The Themes of Courage and Death in the Anglo-Saxon
Epic *Beowulf***

Vypracoval: Bc. Jaroslav Drobil

Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci *Téma hrdinství a smrti ve staroanglickém eposu Béowulf* jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 17. 6. 2019

.....

Bc. Jaroslav Drobil

Poděkování

Rád bych poděkoval mé vedoucí diplomové práce PhDr. Kamile Vránkové, Ph.D. za ochotný přístup, poskytnuté materiály a především za čas věnovaný kontrole práce.

Anotace

Práce je věnována analýze a interpretaci slavného staroanglického eposu *Beowulf* s ohledem na dvě základní témata středověké epické poezie - téma smrti a odvahy. Teoretickým východiskem je obecná charakteristika eposu a jeho funkce. Součástí úvodu je dále charakteristika anglické středověké hrdinské epiky v základním kulturně historickém a náboženském kontextu (vnímání smrti a posmrtného života s ohledem na prolínání pohanství a křesťanství, význam hrdinství a hrdinských ctností - věrnost, hrdost, čest, vytrvalost, odhodlání, potlačení strachu, ochota pomáhat, oběť). Samostatná kapitola přibližuje okolnosti vytvoření eposu *Beowulf*, i základní charakteristiku obsahu a formy.

Vlastní analýza vychází z českého překladu J. Čermáka. Autor se zaměřuje zvláště na postavu hrdiny a na konkrétní příklady výše zmíněných ctností ve třech stěžejních konfliktních situacích (boj s Grendelem, jeho matkou a drakem). Další oddíl se zabývá obrazem smrti v díle (téma pohřbu, osudových pohrom spojených s obludami, i téma boje), otázkou života po smrti, a funkcí cyklické struktury eposu (koloběh života a smrti).

Závěr přináší zamyšlení nad literárním vlivem zkoumaného díla a nad otázkou jeho aktuálnosti v dnešní době.

Abstract

This thesis analyses and interprets the famous Anglo-Saxon epic poem Beowulf with regard to two main topics of the medieval epic poetry: the topics of courage and death. Theoretical background contains a description of medieval epic poetry and its functions. Furthermore, the introduction contains a description of English medieval epic poetry in historical and religious context (perception of death and afterlife with regard to the mixture of paganism and Christianity, meaning of heroism and heroic virtues – loyalty, pride, honour, persistency, determination, suppression of fear, willingness to help, sacrifice). Another chapter focuses on the creation of Beowulf itself and on the content and the form.

The analysis draws on the Czech translation by J. Čermák. It focuses on the hero of the poem and it tries to find particular examples of the above mentioned virtues in three important passages of the poem (the fights with Grendel, with his mother and with the dragon). Another section deals with the image of death (the topics of burial, fateful disasters connected with monsters, fights), the question of afterlife, and with the function of the cyclic structure of epic poems (the never ending cycle of life and death)

The thesis also tries to interpret the literary influence of the poem and its topicality.

Obsah

Anotace.....	3
Úvod	5
1. Anglosaská literatura	6
1.1 Epika.....	6
1.2 Elegická a lyrická poezie	7
1.3 Zaříkadla, průpovědi, přísloví a hádanky	8
1.4 Náboženská poezie	10
1.5 Próza	12
2. Severská mytologie	14
2.1 Zdroje severských mýtů.....	14
2.2 Mytologie.....	16
3. Epos a jeho funkce	20
3.1 Epika.....	20
3.2 Epos	20
4. Původ Beowulfa.....	24
5. Prolínání křesťanských a pohanských prvků	30
6. Hrdinská společnost	38
6.1 Násilí ve středověké společnosti.....	38
6.2 Čest a odvaha.....	39
6.3 Souboj cti s Unferdem	48
7. Beowulf jako antihrdina.....	53
7.1 Wrecca	53
7.2 Oferhygd.....	55
7.2.1 Béowulfův oferhygd.....	58
8. Béowulfova smrt.....	61
9. Vliv <i>Béowulfa</i> na současnou tvorbu.....	64
9.1 J. R. R. Tolkien.....	64
9.2 Filmové zpracování	67
Závěr.....	68
Summary	70
Bibliografie.....	72

Úvod

Diplomová práce se zaměřuje na kategorie odvahy a smrti ve staroanglické básni *Béowulf*, přičemž hlavní důraz je kladen na popis vnímání těchto kategorií hlavní postavou. Na Béowulfovou odvalu lze pohlížet z mnoha úhlů, přičemž některé z nich jej vyobrazují jako zápornou postavu. Z opačného spektra lze na Béowulfa nahlížet jako na typického hrdinu, přičemž hlavním cílem práce je popsat jednotlivé náhledy, najít pro ně zdůvodnění a případně mezi nimi najít kompromis.

Důležitou kategorií pro zhodnocení Béowulfovy osobnosti v rámci odvahy je *oferhygd*, který označuje osobu, která nedokáže odhadnout sílu vlastní i ostatních, nehledí na rady bližních a příliš jí nezajímá, jak její činy ovlivní osudy ostatních, a hledí především na svou pověst a slávu. Cílem práce je tak na základě Béowulfových činů zhodnotit, zda takovému chování propadl, nebo zda jeho činy naopak vždy pramenily z touhy po zajištění lepšího života pro ostatní.

Před analýzou Béowulfovy odvahy práce přibližuje témata, která čtenáře seznámí s některými aspekty anglické středověké společnosti. Nejprve je to literatura, ve které se prolínaly dva hlavní proudy; pohanské hrdinské příběhy a náboženská poezie. Kapitola zaměřená na severskou mytologii přibližuje germánský panteon, ve kterém si můžeme povšimnout především podobnosti Béowulfa s Thórem, kteří oba představují archetyp mocného válečníka bojujícího proti nepřátelům lidí. Ačkoli jsou postavy básně pohanské, nezanedbatelný vliv zde má i křesťanství, jehož vyznavačem byl s největší pravděpodobností autor, díky němuž se tak v příběhu snoubí oba světonázory, aniž by si však přímo odporovaly.

Závěr přináší zamyšlení nad významem Béowulfovy smrti, ke které dochází po porážce draka, který ohrožoval Béowulfův lid. Rozhodnutí bojovat s drakem však nemusí vycházet z čistě altruistických pohnutek, jak by se zprvu mohlo zdát, a práce přináší zamyšlení nad tímto posledním Béowulfovým činem a hodnotí jeho životní dráhu.

1. Anglosaská literatura

Epos *Béowulf*, kterým se tato práce zabývá, je stěžejním dílem staré anglické (anglosaské) literatury, ovšem rozhodně ne jediným. Patří sem další díla hrdinské epiky (*Boj na Finnově hradu*, *Bitva u Maldeonu*,...), elegická a lyrická poezie i poezie náboženská, zabývající se především starozákonnými i novozákonnými náměty.

1.1 Epika

Na počátku anglické literatury stojí hrdinský epos neznámého autora – *Béowulf*, který pravděpodobně vznikl už před rokem 700 n. l., vypráví však příběh odehrávající se okolo roku 500 n. l. Podle Z. Stříbrného se v díle prolínají dvě hlavní tendence – původní pohanské prostředí skandinávských kmenů Dánska a jižního Švédska, dále pak příchod křesťanství.¹

Příběh, který se z velké části odehrává v Dánsku, je inspirován dvěma starými pohádkami. V jedné hrdina bojuje proti vodním příšerám, v druhé proti mocnému drakovi. Tato monstra symbolizují drsný svět přírody a přírodních živlů, kterým člověk musel neustále čelit a svádět s nimi nerovný boj.² Tento motiv je pro starou anglickou literaturu typický a objevuje se i v dalších eposech.

Forma básně je velmi odlišná od dnešní tvorby, což je dáno už tím, že tehdejší básnická tvorba nebyla určena ke čtení jednotlivcem, nýbrž byla hlasitě recitována dvorskými básníky, kterým se říkalo *scopové*. Ti skladby recitovali zpaměti a obměňovali je podle okamžité inspirace. Svůj přednes často doprovázeli hrou na malou harfu. Anglosaský verš byl nerýmovaný a rozdělený přerývkou (césurou) na dva půlverše, z nichž oba měly obvykle po dvou přízvucích. Přízvuk se zdůrazňoval tím, že důležitá slova začínala stejnou hláskou. Byl to jakýsi počáteční rým, tzv. aliterace. Podle toho se anglosaský verš označuje za aliterační.³

Béowulf, stejně jako další díla anglosaské literatury, obsahuje básnické obrazy zvané *kenniny*. Moře bylo například nazýváno „velrybí cestou“, slunce „svící nebes“, král „dárcem darů“, meč „plamenem bitvy“, atd.

---

¹ Stříbrný, Z., *Dějiny anglické literatury I*, Praha: Academia, 1987, s. 7

² Tamtéž, s. 9

³ Tamtéž, s. 11

Béowulf je první středověký epos psaný neklasickým, národním jazykem. Žádná jiná evropská kultura nedala vzniknout eposu takového rozsahu (3 182 veršů) – teprve o několik století později vznikají další evropské hrdinské eposy – *Píseň o Rolandovi*, *Píseň o Cidovi*, *Píseň o Nibelunzcích* aj. Zajímavostí je také historická přesnost eposu. Roku 1939 byla v jihovýchodní Anglii nalezena starogermánská pohřební loď s pokladem obsahujícím artefakty popisované na začátku eposu.

Jak upozorňuje Z. Stříbrný, *Béowulf* je ojedinělým dílem staroanglické světské epiky díky tomu, že se nám dochoval celý. Ostatní eposy můžeme studovat už jen z pouhých zlomků.⁴

Jednou z epických skladeb je *Boj na Finnově hradu* (*The Fight at Finnsburg*), který líčí boj mezi Dány a Frísy (jihozápadní sousedé Dánska). Dále sem patří historické či kronikářské básně, zachycující anglosaský odpor proti nájezdům skandinávských Vikingů. Jednou z nich je *Bitva u Brunanburhu* (*The Battle of Brunanburh*), popisující velké vítězství Anglosasů proti spojenému nájezdu Vikingů z Irska a Skotů ze severu v roce 937. V básni, která nás zavádí přímo na bojiště a přibližuje nám válečné hrůzy, si můžeme všimnout i příklonu ke křesťanství („slunce [...] stoupalo nad zemí, jako jasná boží svíce Pána našeho“). Další bitvu nám přibližuje podstatně delší historická báseň *Bitva u Maldonu* (*The Battle of Maldon*). V té stojí Angličané tentokrát proti Norům. Vévoda Byrhtnoth se odmítá vykoupit zlatem a když v bitvě umírá, děkuje Bohu za pozemské radosti a prosí ho o vstup do nebeského království.⁵

1.2 Elegická a lyrická poezie

V těchto básních příběh ustupuje do pozadí a zdůrazněny jsou city, úvahy o životě a již zmíněný zápas s nezkrotnou přírodou.

Z elegických básní zmíním tři. První je melancholická báseň *Poutník* (*The Wanderer*), která vypráví o opuštěném válečníkovi, který ztratil svého pána i družinu. Vysloužilý bojovník promlouvá o své osamělé existenci, v níž nemá žádného přítele, kterému by se mohl svěřit. Sám putuje po světě, přičemž musí čelit větrnému moři, mrazu

---

⁴ Stříbrný, Z., *Dějiny anglické literatury I*, Praha: Academia, 1987, s. 12

⁵ Tamtéž, s. 14

i krupobití, a vzpomíná na svou šťastnou minulost, ve které v teple ohně hodoval se svými družiníky.

Podobný námět' podává *Námořník (The Seafarer)*. I v této básni sledujeme strastiplnou cestu osamělého muže vzdáleného od domova. Nacházíme zde však silnější religioznní rovinu, ve které je možné chápat plavbu jako cestu životem k životu posmrtnému.

Nejryzejší elegií jsou podle Stříbrného *Zříceniny (The Ruin)*, které podávají obraz starého města, postaveného ještě v dobách římské okupace. Obrazy rozvalin evokují nekonečný běh času a pomíjivost lidského úsilí.⁶

1.3 Zařikadla, průpovědi, přísloví a hádanky

Tato tzv. „nižší literatura“ pochází z původních pohanských představ a zvyků a zabývá se všedními záležitostmi života, cyklickým pohybem přírody, rytmem práce atd. Později však byly i tyto jednoduché útvary ovlivněny křesťanskou naukou.

Zařikadla (*charms*) měla sloužit k odvrácení různých druhů neštěstí: zabránit neúrodě, krádeži dobytka, ztrátě roje včel atd. Průpovědi jsou krátké básně etického charakteru, ze kterých by se lidé měli poučit a inspirovat se jimi. Souhrn průpovědí se zachoval v Exeterském a v Cottonově rukopisu. Velmi podobná jsou pak přísloví, která vyjadřují určitá morální, právní, nebo liturgická pravidla. U tohoto typu literatury lze zmínit ještě dílo *Hávamál (Výroky Vysokého)*, přičemž Vysokým je zde míněn bůh Ódin), které obsahuje mnoho praktických rad, jimiž by se lidé měli v životě řídit. V *Eddě* můžeme nalézt verše, které oslovují všechny válečníky:

„Mlčenliví a rozvážní
by měli být muži
a bdělí k boji.
V radosti žij
a rozkoši,
dokud tě nestihne smrt.“⁷

---

⁶ Stříbrný, Z., *Dějiny anglické literatury I*, Praha: Academia, 1987, s. 15

⁷ <https://runarmal.cz/sagy/starsi-edda/havamal-vyroky-vysokeho>

Tyto verše přesně vystihují život samotného Béo-wulfa; být schopen užívat si života naplno, ale zároveň být vždy připraven vzdát se pozemských radostí v boji a padnout v poli. Kromě mnoha dalších podobných básní obsahuje *Hávamál* verše, které se od ostatních naprosto odlišují:

„Vím, že jsem visel ve větrném stromu
devět dlouhých nocí,
oštěpem proklát v oběť Ódinovi,
sám sobě samému,
na onom stromě, o němž nikdo neví,
z kterých kořenů roste.

Chléb mi nepodali ani chmelovinu;
dolů jsem se díval:
runy jsem zhlédl, s nářkem je zvedl,
pak padl jsem k zemi.“⁸

V této básni se pravděpodobně mísí, stejně jako v celém *Béowulfovi*, náboženský a kulturní svět severanů a křesťanů. Z prvního pohledu může být báseň chápána jako jakýsi magický rituál, který Ódin prováděl sám na sobě, aby se poučil o esoterické magii runových znaků. Zmíněný oštěp je znám jako Ódinova typická zbraň a tento bůh je také znám pod přezdívkou „bůh viselců“. Nacházíme zde ovšem i podobnost s mýtem křesťanským: Kristus visící na kříži, který je následně proklát oštěpem.⁹

Velmi zajímavým útvarem jsou veršované hádanky (*riddles*), kterých se nám dochovalo téměř devadesát. Jejich původ je pohanský, ale těšily se velké oblibě i po příchodu křesťanství v dvorských společnostech. Hádanky jsou velmi pestré, ať už svými tématy (zvířata, předměty, části těla), tak i formou (lyrické, mystické, satirické), a často je velmi obtížné uhodnout jejich řešení.¹⁰

---

⁸ Page, R. I., *Severské mýty*, Praha: Lidové noviny, 1997, s. 20

⁹ Tamtéž

¹⁰ Stříbrný, Z., *Dějiny anglické literatury I*, Praha: Academia, 1987, s. 17

1.4 Náboženská poezie

Jelikož byl autorem *Béowulfa* s největší pravděpodobností římskokatolický mnich, musíme se zastavit i u poezie náboženské.

Ta měla mnoho shodných rysů s poezií světskou, která si zase propůjčovala některé vlastnosti z poezie náboženské. Tohoto míšení si můžeme povšimnout i u samotného *Béowulfa*, ve kterém se střídají popisy heroických bojů s úvahovými pasážemi. Náboženská poezie si z tradic světského básnictví vypůjčila aliterační verš, opisné kenningy, řečnické figury, stylistické obraty i vazby. Biblickým hrdinům klerikové vtiskovali hrdinské i elegické rysy světských hrdinů.¹¹

Prvním anglickým básníkem, kterého známe jménem, byl Caedmon. O počátcích jeho tvorby vypráví další významný staroanglický učenec, Baeda Ctihodný, v latinsky psané prozaické kronice *Církevní dějiny anglického lidu*. Caedmona v této kronice líčí jako prostého pastýře, kterého samotný Bůh obdařil darem poezie. Caedmon tak od této chvíle začíná skládat verše o biblických výjevech. Jeho zpěv o stvoření nebes i země se nám zachoval jak v latinském Baedově opisu, tak i v původních staroanglických verších. Vůbec nejstarší staroanglická báseň je *Caedmonův hymnus*, která je složena z pouhých devíti veršů oslavujících všemohoucího Boha.¹²

Další krátká báseň, která se někdy přičítá Caedmonovi, ale častěji se považuje za Baedovu předsmrtnou píseň, vyjadřuje myšlenku, že naše moudrost má smysl jen potud, pokud vede k dobru, protože nakonec budeme souzeni ne podle toho, co známe, ale podle toho, co jsme na světě vykonali dobrého nebo zlého.¹³ Tuto myšlenku můžeme vztáhnout i na samotného *Béowulfa*, který celý život zasvětil ochraně ostatních lidí. Ačkoliv má jeho hrdinské počínání i rovinu pohanskou, ve které se snaží svými činy dosáhnout nehynoucí slávy, tak ho zároveň můžeme považovat za ochránce lidského pokolení, který své činy koná naprosto nezištně a svým chováním dodržuje veškeré lidské zákony tehdejší společnosti. Proto bývá některými badateli přirovnáván dokonce k samotnému Kristu.¹⁴

Do náboženské poezie dále patří skladba *Genesis*, která je připisována Caedmonovým nástupcům, kteří jsou označováni jako tzv. Caedmonova škola. Tato

---

¹¹ Tamtéž, s. 19

¹² Tamtéž, s. 20

¹³ Tamtéž, s. 20

¹⁴ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 316

skladba se zakládá na První knize Mojžíšově. U této básně se později vyjasnilo, že nevznikla jako jednotné dílo jediného autora, nýbrž že se skládá ze dvou odlišných částí, dnes označovaných jako *Genesis A* a *Genesis B*.¹⁵

Neúplná epická skladba *Exodus* se inspirovuje malým úsekem Druhé knihy Mojžíšovy, který vypráví o útěku Židů z Egypta a jejich zázračném průchodu Rudým mořem. Stejně jako ostatní náboženské básně, i *Exodus* využívá popisy světské poezie, v tomto případě na konci skladby, kde dochází k dramatické bitvě mezi Egyptany a Izraelity, kteří nakonec prochází rozděleným mořem, ve kterém Egyptané následně tonou. Podle Stříbrného je vůdce Izraelitů, Mojžíš, svým pevným charakterem a statečností přirovnatelný k pohanskému Běowulfovi.¹⁶

Pozdější náboženská poezie bývá spojována s Cynewulfem, prvním anglickým autorem, který podepisoval svou tvorbu. Jako náměty pro tvorbu tohoto období sloužily především novozákonní příběhy a životy svatých.

Jedním z děl Cynewulfovy tvorby je *Helena*, která je psána v aliteračních verších, kterých skladba obsahuje více než 1300. Helena měla pro Angličany tehdejší doby zvláštní význam, jelikož byla považována za dceru mytického krále Colea, a její život (konec 3. a počátek 4. století n. l.) je spjat s dobou, kdy se křesťanství stalo oficiálním náboženstvím římského impéria. Zásahu na tom nesl Helenin syn Konstantin, jemuž byl ve vizi vyjeven kříž, který mu před velkou bitvou proti pohanům sliboval vítězství. Konstantin pak dal rozkaz, aby byl zhotoven kříž, který byl nesen v čele legií. Symbol kříže zde ovšem také ukazuje paradox, jelikož křesťanská svátost žehná vzájemnému zabíjení lidí. Námět kříže byl v Cynewulfově době zcela aktuální, protože kult sv. Kříže nabyl právě v 8. století značného rozšíření po celé Evropě. Vedle křesťanských motivů jsou v básni zastoupeny i motivy staroanglické hrdinské poezie: v jedné z bitev jsou přítomny tradiční emblémy války: vlk, havran a orel.¹⁷

Dalším Cynewulfovým dílem, jehož hlavní postavou je žena, je nedokončená báseň *Juliana*. Příběh je založen na latinské legendě o sv. Juliáně, která se odmítla provdat za pohanského římského senátora, za což byla umučena. Cynewulf Juliánu ukazuje jako neposkvrněnou ženu, která dokáže odolávat veškerému zlu a ďábovým nástrahám.

---

¹⁵ Stříbrný, Z., *Dějiny anglické literatury I*, Praha: Academia, 1987, s. 20

¹⁶ Tamtéž, s. 22

¹⁷ Tamtéž, s. 23

Dalším dílem tohoto období je *Sen o kříži*, který byl dříve přisuzován samotnému Cynewulfovi, dnes je však považován za tvorbu jeho následníků, označovaných jako Cynewulfova škola. Báseň, pojednávající o Kristově ukřižování, je zajímavá díky rozsáhlému využívání personifikace: sám kříž se stává vypravěčem o Ježíšově ukřižování, sděluje nám své pocity, když na něm Kristus spočinul.

1.5 Próza

Období nejstarší staroanglické prózy je spjato s králem Alfrédem Velikým, který vládl Wessexu na konci 9. st. Alfréd se zasloužil o ukončení vikingských nájezdů, díky čemuž dal podnět k pozdějšímu sjednocení celé Anglie, Walesu a části Skotska pod králem Aethelstanem (vládl 924 – 939). Díky zajištěnému míru mohla opět vzkvétat kultura.

Alfréd byl znám svojí touhou po vědění, a proto se sám věnoval překládání významných děl z latiny do angličtiny. Snažil se především o obnovení starší latinské vzdělanosti, která byla narušena vikingskými nájedzy. Alfréd tak založil tradici anglické spisovné prózy, která se dokonce stala základem pro konstituci národního jazyka.

Jedním z nejdůležitějších Alfrédových překladů jsou Baedovy *Církevní dějiny anglického lidu*, které se staly jedním z hlavních zdrojů staroanglické prózy. Toto dílo ale nepřeložil Alfréd sám, nýbrž některý z jeho pomocníků. Jedním z jeho prvních vlastních děl byla *Pastýřská kniha*, což byla přeložená příručka papeže Řehoře I. *Cura Pastoralis* (*Pastýřská péče*). Řehoř v ní podává návod, jak se má utvářet ideální biskup a jeho charakter. Tyto rady král Alfréd zřejmě vztahoval nejen na církevní hodnostáře, ale i na světské vladaře.¹⁸

Dalším Alfrédovým překladem byl filosofický spis *Útěcha z filozofie* posledního antického myslitele Boethisia (6. st.), *Samomluvy* sv. Augustina Aurelia, které zahrnul do svého výboru *Kvítí*. Sem zahrnul jak další přeložené pasáže z Augustinových knih, tak i některé další křesťanské myslitele. Alfréda můžeme považovat i za zakladatele anglické právní prózy, jelikož sestavil zákoník zvyklostí anglosaských kmenů, doplněný o paragrafy církevního práva.

---

¹⁸ Stříbrný, Z., *Dějiny anglické literatury I*, Praha: Academia, 1987, s. 27

Po Alfrédovi nastal kulturní rozmach ve druhé polovině 10. století a tentokrát nebyl spjat s královským dvorem, ale s církevními hodnostáři. Z kontinentálních benediktinských klášterů se do Anglie dostala tzv. „benediktinská reforma“, která se snažila pozvednout upadající morálku přímo mezi mnichy. Proto jsou pro toto období typické žánry jako homilie, kázání, legenda, atd.¹⁹

Za hlavního představitele benediktinské reformy je považován Aelfric, zvaný Grammaticus. Aelfrica nemůžeme považovat za originálního autora ve smyslu tvoření nové látky, jelikož čerpal především z děl Řehoře Velikého, svatého Augustina, ctihodného Baedy a dalších církevních autorit, byl ale znamenitým kompilátorem a stylistou. Dokázal zhušťovat biblické náměty tak, aby tvořily dramatické a ideově jasné příběhy, které navíc doplňoval aktuálními skutečnostmi anglosaského života, čímž je přiblížil tehdejší čtenářům.

Aelfric se také společně s několika pomocníky zasloužil o částečný překlad Bible. Prvních sedm knih Starého zákona vydali pod názvem *Heptateuch*.

Dalším významným představitelem byl Wulfstan, který je pravděpodobně autorem více než pětadvaceti kázání, z nichž některá jsou přepracovaná kázání Aelfrikova. Dále byl Wulfstan i autorem děl právních a politických.

Jeho nejpodstatnějším dílem je ovšem *Kázání k Anglům*, ve kterém, podobně jako mnozí další křesťanští autoři tohoto období, varuje před koncem světa a příchodem Antikrista. Své krajany vybízí, aby se káli z hříchů, které je uvrhli do vikingské poroby.²⁰ V této souvislosti můžeme zmínit určitou podobnost s *Béowulfem*, ve kterém Antikrista zosobňuje Grendel, jehož vpádem byl ukončen poklidný život Hróthgárova lidu. Wulfstan v *Kázání k Anglům* vytýká svému lidu především slabost a zbabělost, která zapříčinila vpád cizích válečníků do jejich země. Toto varování by stejně tak mohlo platit pro Dány v *Béowulfovi*, kteří si příliš zvykli na mír a uchýlili se pod střechu Heorotu k pití a oslavám. Tuto slabost ostatně dánskému králi vytýká samotný Béowulf, když poznamenává, že v celém Dánsku není jediného válečníka, který by dokázal obstát proti Grendelovi. Můžeme tedy říci, že v tehdejší době bylo velmi důležité zůstat neustále připraven k boji a nenechat se příliš ošálit vidinou míru a pohodlí, které jsou vždy pouze dočasné.

---

¹⁹ Tamtéž, s. 30

²⁰ Tamtéž, s. 32

2. Severská mytologie

V samotném *Béowulfovi* není příliš mnoho odkazů ke starogermánské mytologii. Ohledně vzniku tohoto eposu nepadají mezi odborníky shoda, ovšem za jisté je brán fakt, že byl napsán křesťanským autorem, což se samozřejmě odrazilo na výrazových prostředcích. Jak poznamenává Čermák u verše 93:

„Líčil tu pěvec,

Jenž začátek lidí vyprávět znal,

kterak Všemohoucí vytvořil zemi,“²¹

autor většinou volí neutrální výrazové prostředky tak, aby nebyla narušena rovnováha mezi starogermánskou látkou a křesťanskou recepcí. Některé pasáže ovšem přímo odkazují k severské mytologii. Například jedna z hlavních záporných postav, Grendel, je sice v eposu mnohokrát označována jako bytost z Kainova rodu, zároveň je ale popsán i jako obr, tedy zástupce bytostí, které v severské mytologii vystupují jako hlavní nepřátelé bohů. O obrech se zmiňuje i samotný *Béowulf*, když u Hróthgára podává výčet svých hrdinských skutků. Další zmínkou jsou např. kanci zobrazení na přilbách *Béowulfových* zbrojnošů. Toto zvíře bylo zasvěceno bohu plodnosti Freyovi, který měl válečníkům zajistit ochranu.²²

2.1 Zdroje severských mýtů

Hlavní problém severské mytologie tkví v tom, že nemáme téměř žádné přímé zdroje informací, a tudíž mohou být naše současné vědomosti o ní zkreslené. Existují dvě varianty zdrojů severské mytologie. První jsou díla doby vikingské, ale napsaná mimo Skandinávii křesťanskými autory, kteří zastávali naprosto odlišný světový názor. Druhý zdroj představují skandinávští autoři, píšící ale o několik století později.²³ Stejný problém vyvstává tedy i u *Béowulfa* samotného. Můžeme se pouze dohadovat, jak asi vypadal původní námět tohoto příběhu, který byl později sepsán křesťanským mnichem. *Béowulfa*

---

²¹*Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 66

²²Tamtéž, s. 76

²³Page, R. I., *Severské mýty*, Praha: Lidové noviny, 1997, s. 12

v této verzi příběhu můžeme označit za téměř dokonalého hrdinu. Je nebojácný, silnější než všichni ostatní, drží své slovo a jak se dovídáme v tzv. Hróthgárově kázání, i velmi moudrý na svůj mladý věk. Je možné, že v původním námětu to byl krvelačný válečník, který se nešťítit použít lsti, aby dosáhl vítězství, jak to dělali bohové severského panteonu.

Pokud jde o nejdůležitější zdroje severské mytologie, prvním z nich je *Písňová Edda*, soubor volně spolu souvisejících textů, básní kratšího či středního rozsahu. Spis vznikl ve druhé polovině 13. století na Islandu, na kterém bylo tehdy už téměř tři století přijato křesťanství. Obsahuje dvacet devět básní pojednávajících o mytologii i o dávných germánských hrdinech.²⁴

Dalším zdrojem je *Prozaická Edda*, sepsaná významným severským autorem Snorri Sturlusonem ve 12. století. Dílo sloužilo především jako příručka pro začínající básníky, postavená na mytologických příbězích. Básníci měli znát různé opisné tvary a příběhy, které se k nim vážou. Tak např. „Fródiho mouka“ je opisným tvarem pro zlato; král Fródi měl mocné mlýnské kameny, které dokázaly namlít cokoli, Fródi si tedy nechal mlít zlato. Snorri byl křesťanem a k pohanské mytologii tedy pochopitelně zaujímal odtažitý vztah. Proto jsou tedy severští bohové v jeho pojetí považováni pouze za mocné krále, kteří původně přišli z Asie (odtud i tedy přízvisko bohů – Ásové) a později byli pohany uctíváni jako bohové.

Třetím důležitým zdrojem mýtů jsou básně skaldů neboli dvorských básníků. U těchto básní vyvstává problém, který byl zmíněn výše. Naprostá většina těchto starých básní se nedochovala, a zůstaly nám tak většinou až básně z období, kdy již bylo přijato křesťanství. Skaldské básně se většinou vyjadřovaly k současným událostem, vyjadřovaly chválu svému pánovi či podávaly příběhy o bozích, přičemž jejich verše byly většinou velmi složité.²⁵

Snad všechny příběhy, které jsou obsaženy ve zmíněných třech zdrojích, i ve zdrojích dalších, jsou obtížně pochopitelné, jelikož využívají mnoho opisných tvarů, což vyžaduje předchozí znalosti k jejich plnému pochopení. Můžeme tedy předpokládat, že mytologické příběhy, ze kterých vychází i *Béowulf*, byly považovány za všeobecně známé, alespoň tedy ve vyšších kruzích společnosti.

---

²⁴ Page, R. I., *Severské mýty*, Praha: Lidové noviny, 1997, s. 15, 16

²⁵ Tamtéž, s. 31

2.2 Mytologie

Ústředními postavami severské mytologie jsou dvě skupiny bohů, Ásové a Vanové, přičemž důležitější a známější bohové (Ódin, Thór) patří k Ásům.

Nejdříve se tedy zaměříme na nejvýše postaveného boha, Ódina. Tato postava je velmi komplikovaná, jelikož Ódin má mnoho přívěsků a je zároveň patronem válečníků, básníků, státníků, smrti, války i magie. I přesto, že se jedná o nejvyššího boha, má Ódin mnoho záporných vlastností – v mnoha případech je lstivý, neupřímný, nedrží své slovo. R. I. Page poznamenává, že nevěrnost a nespolehlivost odráží tehdejší povahové rysy Vikingů.²⁶ Ódin je také velmi výřečný, což je podle díla *Havámál* velmi důležitá vlastnost, která nám zajistí zamýšlený úspěch. Této své vlastnosti využívá, když svádí obryni Gunnlod, jen aby získal kouzelný nápoj (díky kterému se později stane bohem básníků):

„Obra jsem vyhledal a domů se vrátil,

mlčením bych byl jen málo dosáh.

Mnoho slov jsem k svému prospěchu mluvil

v Suttungových síních.“²⁷

Této vlastnosti si můžeme povšimnout i u *Béowulfa*. Hned jeho první řeč, směřovaná k strážci dánského pobřeží, je velmi honosná. Dále si jeho výřečnosti a neohroženosti můžeme povšimnout, když se poprvé setkává s dánským králem *Hróthgárem*. Když vstupuje do síně, nečeká na vyzvání a rozmluvu začíná sám, což by mohlo být považováno za velmi nezdvořilé, pokud zvážíme postavení obou mužů. *Béowulf* si je však pravděpodobně vědom toho, že jeho příchod může pro dánského krále být velmi přínosný a neostýchá se tak ukázat, že má králi co nabídnout. Snad nejlépe je ovšem tato jeho vlastnost patrná, když reaguje na slova *Unferda*, družiníka krále *Hróthgára*, který *Béowulfa* slovně napadá a snaží se dokázat, že *Béowulf* není tak silný, jak si všichni myslí, a na zabití *Grendela* nebudou jeho síly stačit. *Béowulf* dokládá pádné důvody, proč je považován za tak mocného, a na konci svého proslovu vrací slovní útok *Unferdovi*:

---

²⁶ Page, R. I., *Severské mýty*, Praha: Lidové noviny, 1997, s. 52

²⁷ Tamtéž, s. 57

„Tvých však skutků sláva
ke mně nedolehla, že děs bys sel
v bitvách železem. Ty ani Breka
jste si doposud nedobyli čest.“²⁸

Po celém Béowulfově proslovu zaměřeném proti Unferdovi se můžeme dočíst, že Hróthgár byl „šťasten...když slyšel odhodlaná slova rekova.“²⁹ Můžeme tedy říci, že na něj Béowulfova řeč udělala dojem a nepovažuje ji za pouhé holedbání mladého válečníka.

I u dalšího významného boha, jímž je Thór, můžeme najít podobnosti s Béowulfem. Thór je mocným bojovníkem, fyzicky nejsilnějším ze všech bohů i lidí. Nadpozemskou sílu mu zajišťují tři předměty: legendární válečné kladivo Mjollnir, opasek síly a železné rukavice. Podobnost Thóra a Béowulfa spočívá v tom, že jako nejsilnější jedinci bojují proti mocnostem zla. Kromě fyzické zdatnosti vynikal Thór tím, že ovládal počasí, byl pánem hromu a blesku, větru a deště.³⁰

Jako posledního z bohů si můžeme uvést Lokiho, který je stejně jako Ódin poměrně složitou postavou. Jedná se částečně o boha, částečně o démona (je synem obra), který je prohnáný a velmi často dostane ostatní bohy do problémů. Je označován jako „ten, který plánuje vraždu“, jako osobnost plná čisté nenávisti, která není ničím podložena. Jeho motivací je touha ničit a i při konci světa (*Ragnarok*), který je v severské mytologii popsán, se nakonec obrátí proti bohům a přispívá k destrukci světa. R. I. Page ho tak přirovnává k postavě ďábla v křesťanské mytologii.³¹

V popisu Lokiho lze vidět jeho částečnou podobnost s prvním Béowulfovým sokem, Grendelem. Jejich původ je stejný, oba pocházejí z rodu obrů, ačkoli Loki pouze z poloviny. U Grendela není jeho původ úplně jasný, v některých pasážích je označován za potomka obrů, v jiných je zase řazen do Kainova rodu, což je ovšem samozřejmě dodatek křesťanského autora. Je tedy možné, že v původním eposu je Grendel označován pouze za potomka obrů. Jejich podobnost tedy spočívá v jejich čiré nenávisti i v určité zbabělosti. Loki v mnoha příbězích prohraje určitou sázku, jejímž důsledkům se pak snaží

---

²⁸ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 89

²⁹ Tamtéž, s. 90

³⁰ Page, s. 60, 67

³¹ Tamtéž, s. 78

všemožně vyhnout. Stejně tak Grendel se snaží při prvních obtížích v boji s Béowulfem utéct, nikoli souboj svést až do konce.

Grendel pomýšlí na útěk hned v momentu, kdy mu Béowulf stiskne ruku. S každým předchozím protivníkem si dokázal poradit naprosto bez problému, ale jakmile se setkává s někým, kdo by ho mohl porazit, volí raději útěk. Tyto vlastnosti obou postav představují určitý protipól Béowulfa, který sice také dokáže být nenávistným, ovšem pouze tehdy, když má bojovat proti nepřátelům, kteří sužují lid. Jeho zloba je tak určitým směrem zaměřená a účelná, nikoli všeprostupující jeho osobnost. Co se týče zbabělosti, o té u něho už nemůžeme mluvit vůbec. V mnoha pasážích dokazuje, že je ochoten vzdát se vlastního života ve prospěch ostatních.

Severská mytologie se nezabývá pouze bohy, ale i lidmi, jejichž říší je Midgardr, což doslovně znamená „usedlost uprostřed“, zušlechtěnou, kultivovanou část světového prostoru. Tento název vypovídá o stěžejní roli, kterou v životech středověkých lidí hrál pozemek, na kterém žili. Tento pohled se odráží na modelu vesmíru, ve kterém je Midgardr obklopen říší zvanou Útgardr, „to, co je za ohradou usedlosti“, neobdělaná část světa ponechaná v chaosu.³² Tento poznatek se dá vztáhnout i na *Béowulfa*, ve kterém je střed lidského světa symbolizován Heorotem. Ten je však napaden Grendelem, bytostí pocházející z Útgardru, čímž je narušena rovnováha světa lidí.

Zajímavý náhled na severskou mytologii přináší Tolkien ve svém díle *Netvoři a kritikové* (*The Monsters and the Critics*), ve kterém reaguje na literární kritiky, kteří podrobili *Béowulfa* rozboru a sám přidává svůj pohled na báseň. Severské bohy srovnává s bohy jižními, kteří se vyskytují především v řeckých dílech a dochází k poznatku, že se v mnoha aspektech liší, což má dopad na celkovou atmosféru básní. Jižním bohům v podstatě nehrozí žádné nebezpečí od netvorů či odjinud, a vystupují tak spíše jako nesmrtelné elementy. O lidstvo se nezajímají jako o celek, ale každý bůh drží ochrannou ruku pouze nad jednotlivcem či užší skupinou jednotlivců a sledují tím vlastní prospěch. Oproti tomu severští bohové jsou společně s lidmi odsouzeni k záhubě (Ragnarok) a neustále vedou bitvu proti netvorům a temným mocnostem. Jsou více svázáni s lidstvem, které se snaží připravit na závěrečnou bitvu proti netvorům. Jižní bohové jsou tak „božštější“ – jsou věční a nebojí se smrti.³³ Pokud jsou tedy jižní bohové božštější, můžeme

---

³² Gurevič, A. J., *Kategorie středověké kultury*, Praha: Mladá fronta, 1972, s. 39

³³ Tolkien, J. R. R., *Netvoři a kritikové*, Praha: Argo, 2006, s. 30

řící, že severští bohové jsou naopak blíže člověku. Jejich zranitelnost a smrtelnost je nutí k tomu, aby byli neustále připraveni bránit se temným mocnostem. To je činí v tomto ohledu bytostmi silnějšími, než jsou bohové jižní mytologie, kteří díky své nesmrtelnosti nemusí vyvíjet tolik úsilí. Tato vlastnost severských bohů tak mohla velmi dobře sloužit jako vhodný vzor pro válečníky a lid obecně. U severské literatury se mluví především o neustálém boji každého člověka proti nezkrotné přírodě, což může připomínat neustálý boj samotných bohů.

3. Epos a jeho funkce

3.1 Epika

Epos, jakožto literární žánr, spadá do epiky, což je literární druh založený na příběhu a akci.³⁴ Epiku pojímá literární věda dvojím způsobem; jednak jako specifickou starověkou a středověkou literaturu, jednak jako nadřazený literární druh, který do sebe zahrnuje všechna vyprávění založená na příběhu, tedy i epiku v prvním smyslu.

Epické vyprávění zahrnuje dějovost, tedy akci, časový rozměr a jednající subjekty – postavy. Stěžejní roli v epice má příběh, který je důvodem k vyprávění, dále děj, který je jen složkou příběhu a téma, které je nadřazenou kategorií příběhu i děje. Téma lze charakterizovat jako „autorův pohled na svět, způsob, jakým autor svět vnímá a následně zprostředkovává čtenáři.“³⁵

Epiku rozlišujeme na umělou (autorskou) a lidovou (lidová slovesnost, orální literatura), malou (bajka, legenda, pohádka, přísloví), střední (novela), a velkou (román, epos, sága, eposej).³⁶ *Béowulfa* bychom tedy mohli označit za epiku umělou, ačkoli náměty autor čerpal z lidové slovesnosti.

3.2 Epos

Epos společně s mýtem popisuje minulé události, které nejsou lokalizovatelné na naší časové ose, popisují svět „mýtického včerejška“, který je oddělen od světa našeho. Tato epika není založena na ději čtenářům dosud neznámém, ale naopak přibližuje děj a postavy všeobecně známé. Tématem jsou archetypální události i postavy, které stály na počátku věcí a jsou pro posluchače důležité.³⁷ Stejně tak je tomu u *Béowulfa*, v němž vystupuje mnoho postav, se kterými ale nejsme téměř vůbec seznámeni, což znamená, že tehdejší autor již předpokládal u svých čtenářů určitou znalost. Podobně např. zmínka o budoucím vyhoření síně Heorotu neznámá vyzrazení příběhu, ale pouhou připomínku události, která je již tehdejšímu čtenáři známa.

---

³⁴ Šidák, P., *Literární žánry*, Praha: Literární akademie, 2013, s. 56

³⁵ Dočekalová, M., *Tvůrčí psaní pro každého 2*, Praha: Grada Publishing, 2009, s. 23

³⁶ Šidák, P., *Literární žánry*, Praha: Literární akademie, 2013, s. 57

³⁷ Tamtéž s. 83

Svět epiky je jasně oddělen od světa našeho, který v literatuře zobrazuje román. Zatímco svět eposu je jasně uspořádaný, pochopitelný a srozumitelný, svět náš, tedy románový, je chaotický, nepřehledný a zbavený původní celistvosti.³⁸ Všechny tyto kategorie bezesporu platí i pro *Béowulfa*. Svět, ve kterém se příběh odehrává, je téměř úplně černobílý; co se týče dvou hlavních soků první části příběhu, Béowulfa a Grendela, na první pohled bychom nemohli nalézt snad ani jedinou charakterovou vadu na Béowulfovi, snad až na z dnešního pohledu přílišnou chvástavost, stejně tak jako bychom nemohli nalézt jediný pozitivní rys na Grendelovi. Role obou postav jsou jasně vymezeny a na rozdíl od románu, ve kterém je velmi často popsán i úhel pohledu záporné postavy, díky čemuž s ní nakonec můžeme soucítit, se s Grendelem nikdo nemůže ztotožnit a je nám odepřena možnost získat vůči této postavě jakékoliv sympatie. Naopak, pokud je to ještě možné, postavu nenávidíme čím dál více s tím, jak jsou nám odhalovány její další zavrženíhodné vlastnosti.

Podle Bachtina, který epos staví do protikladu k románu, jakožto žánru neustále se rozvíjejícímu, charakterizují epos (epopej) tři základní rysy: předmětem epopeje je národní epická minulost („absolutní minulost“), zdrojem epopeje je národní ústní podání a tradice, epický svět je oddělen od současnosti, tj. od času pěvce (autora a jeho posluchačů) absolutní epickou distancí.³⁹

Svět epopeje zobrazuje počátky hrdinské minulosti, ve které vystupují zakladatelé národní historie. Důležitým rysem je zasazení do minulosti, kterou autor vyobrazuje s náležitou úctou. Epická promluva se výrazně liší od promluvy současníků stylem, tónem, i charakterem obraznosti⁴⁰:

„Co jste zač, mužové ve zbroji,
co v krytu krunýřů a na klenutém člunu
pěšinou v přívalech k nám jste přibyli
přes vody kypící?“⁴¹

---

³⁸ Šidák, P., *Literární žánry*, Praha: Literární akademie, 2013, s. 83

³⁹ Bachtin, M. M., *Román jako dialog*, Praha: Odeon, 1980, s. 15

⁴⁰ Tamtéž s. 16

⁴¹ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 73

Ačkoli dnešní čtenář může nabýt dojmu, že takto honosným stylem se před mnoha staletími mohlo mluvit, Bachtin tuto představu zavrhuje.

Jak pěvec, tak posluchač, kteří k žánru epopoje přísluší, se nalézají ve stejném čase a stejné hodnotově časové úrovni, zatímco epický svět hrdinů se nalézá v nedosažitelné časové sféře, která je od naší reality oddělena epickou distancí. Prostředníkem mezi těmito dvěma rovinami je národní tradice, díky které se posluchač či čtenář dokáže sblížit s popisovanou epickou realitou. Kromě toho, že se epos nachází v nedosažitelné časové úrovni, je i jako žánr, na rozdíl od románu, naprosto hotový, ustrnulý, až odumřelý. Tyto jeho vlastnosti svědčí o dlouhé minulosti tohoto žánru. Časovou distancí výstižně popsal Tolkien při popisu *Béowulfa*: „Už jako nový byl *Béowulf* v dobrém slova smyslu starožitný, a dnes působí jedinečným účinkem. Starodávny je ovšem i dnes pro nás, a přece už jeho tvůrce vyprávěl o věcech starých a obtížených lítostí, a své umění vynaložil na to, aby pronikl k srdci stejně jako strasti, jež jsou palčivé i vzdálené zároveň.“⁴²

V případě *Béowulfa* se starobylost neváže pouze k obsahu, ale i k jazykové stránce, která tak epickou distancí podtrhuje. Dikce básně byla poetická a archaická už v době, kdy báseň vznikla. Mnohá slova se v době vzniku básně již běžně nepoužívala možná už celá staletí. Byla blízká těm, kdo byli v používání a poslechu básnické řeči školeni.⁴³

Absolutní minulost nepředstavuje kategorii pouze časovou, ale i hodnotově časovou. Vše, co se v této minulosti nachází, je považováno za dobré, a hodnoty plynoucí z této doby by měly být uchovávány i do budoucna. Až později, v době helénismu, kdy začalo docházet k přetváření eposu v román, se začíná pojednávat i o věcech současných – o zkušenosti, poznání a budoucnosti, která ze zkušeností vychází.⁴⁴

Epos je založen na ústní tradici, která se rozvíjí pouze v podobě národního podání. Podle Bachtina nepřipouští epický svět žádný individuální, osobní názor ani hodnocení. Tradice epického světa je vyobrazena jako posvátná a nesporná.

Další pohled na epos přináší Scott Gwara, který přichází s tvrzením, že „ve skutečnosti není hrdinská poezie o “hrdinech“ v novodobém smyslu, ale o ambiciózních mužích, kteří se snaží dosáhnout nehynoucí slávy ve fatalistickém světě. Tito muži nejsou

---

⁴² Tolkien, J. R. R., *Netvoři a kritikové*, Praha: Argo, 2006, s. 39

⁴³ Tamtéž, s. 66

⁴⁴ Bachtin, M. M., *Román jako dialog*, Praha: Odeon, 1980, s. 17

imunní ke kritice ani k pochybnostem. Moudrost drží na uzdě jejich jinak bezohledné ambice...“⁴⁵ Tento náhled na epos se jeví jako velmi užitečný, protože nám ukazuje, jak bychom měli na hlavní elementy eposu, tedy hrdiny, pohlížet. Pokud si přečteme bez předchozích znalostí základní popis eposu či epos samotný bez důkladnějšího studia, dozvíme se, že v něm vystupují hrdinové, jejichž schopnosti dalece převyšují schopnosti ostatních a zasazují se o lepší budoucnost svého lidu. Můžeme tak mít tendenci tyto postavy vnímat jako hrdiny v novodobém smyslu, čemuž bychom se tedy dle Gwary měli vyvarovat. Ve skutečnosti jsou to ale spíše obyčejní muži, kteří se snaží dosáhnout velkých skutků, díky kterým budou vzpomínáni i v daleké budoucnosti. Jejich činy se mohou jevit jako obecně prospěšné a čtenáři tak může připadat, že hrdina koná v obecném zájmu, ale vždy bychom si měli být vědomi toho, že hrdinovy pohnutky mohou být naopak egoistické a blaho ostatních pro něj může být druhotné.

---

⁴⁵ Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008 s. 57, vlastní překlad
Původní znění: The reality is that heroic poetry is not about “heroes“ in the modern sense but about ambitious men trying to achieve the glory of enduring reputation in a fatalistic world. As men they are immune neither to criticism nor to doubt. Wisdom curbs their otherwise reckless ambition.

4. Původ *Béowulfa*

O samotném původu rukopisu *Béowulfa* toho víme velmi málo a dodnes mezi literárními kritiky i archeology nepanuje shoda o tom, v jakém století byl sepsán. V první polovině 18. století propukl v budově, kde byl rukopis zvaný *Cotton Vitellius A. xv*, požár, který některé pasáže učinil nečitelnými, ačkoli naprostá většina rukopisu zůstala netknuta.⁴⁶ Chybějící či nečitelná místa byla opravena filology a v českém překladu Jan Čermák vždy u těchto pasáží upozorňuje na to, že je u nich možné použít více než jeden výklad.

Moderní přepisy, včetně českého, nevycházejí z originálního rukopisu, nýbrž z opisů tohoto rukopisu, které se mezi sebou liší interpretací právě zmiňovaných špatně čitelných míst originálního rukopisu. První úplný přepis pochází z roku 1787 a byl vyhotoven ve dvojí podobě: Islandčanem Grímurem J. Thorkelinem a neznámým písařem, u kterého si Thorkelin přepis objednal. Za cennější je překvapivě považován přepis neznámým autorem, který sice ani neuměl staroanglicky, ale byl velmi zběhlý ve zhotovování podobných prepisů. Thorkelin sice staroangličtinu ovládal, ale to mu bylo naopak na obtíž, jelikož se dopouštěl filologických prohřešků a nepodloženým odchylkám od původního znění.⁴⁷

Rukopis obsahující *Béowulfa* se skládá ze dvou původně oddělených kodexů, spojených neznámým vazačem v jediný kodex počátkem 17. století. Rukopis celkem obsahuje devět staroanglických skladeb, přičemž *Béowulf* je v pořadí čtvrtým textem v druhém kodexu. Tento původně samostatný kodex je dílem dvou anglosaských písařů, kteří jej zhotovili s největší pravděpodobností na přelomu 10. a 11. století. Oba písaři byli nejspíše spjati s některou méně významnou anglosaskou písařskou dílnou klášterní knihovny. Napovídá tomu skromný formát, napohled rozdílné styly, či nedostatek iluminací. Nejedná se tedy o dílo, které by vzniklo na objednávku bohatého patrona či jako skvostný dar. V tomto směru se kodex liší od dalších tří významných rukopisů tohoto období (*Exeterská kniha*, *Vercelliská kniha a rukopis Juniiův*), které svědčí o tom, že přelom 10. a 11. století byl zlatým věkem anglosaské rukopisné produkce.⁴⁸

---

⁴⁶ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 288

⁴⁷ Tamtéž, s. 289

⁴⁸ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 291

Doba vzniku zmiňovaného kodexu, ve kterém se *Béowulf* nachází, je tedy s určitou jistotou známa, ovšem doba vzniku básně samotné je stále zahalena tajemstvím a i přes moderní vědecké metody bádání dnes existuje mnoho teorií o stáří básně. Někteří *Béowulfa* vnímají jako výtvor improvizujícího básníka z doby před nástupem anglosaského křesťanství, který křesťanství znal pouze díky nepřesnému ústnímu podání, nebo tyto narážky jsou pouhým pozdějším doplněním klášterního cenzora. Druhý extrémní názor datuje vznik básně do období vzniku samotného rukopisu, tedy do 11. století. Obě tyto teorie však dnes už nejsou považovány za relevantní a vznik básně je kladen do rozmezí sedmého až desátého století.⁴⁹

I přesto, že se tak určení přesnějšího data může zdát bezpředmětné, podle Čermáka tomu tak není, jelikož vznik básně v odlišných obdobích může pokaždé znamenat i odlišnou interpretaci díla. U raného data je nutno překlenout čas, dělicí zrod *Béowulfa* od doby, v níž vznikla jeho konečná rukopisná verze, a historicky odůvodnit, proč je křesťanský prvek v básni plně integrován. Naopak u pozdního data je třeba vysvětlit autorův silný zájem o starogermskou (a tedy pohanskou) látku.⁵⁰

Nyní pouze ve stručnosti uvedu jednotlivé teorie týkající se vzniku básně. První z nich určila za domov *Béowulfa* anglosaskou Northumbrii za dob Bedy Ctihodného, tedy na přelomu 7. a 8. století. V této době již křesťanství zakořenilo natolik, že stačilo zrodit vzory víry i latinské vzdělanosti. Na druhou stranu však bylo stále živé i dědictví germánské ústní slovesnosti, včetně námětů a slohových postupů. Autor *Béowulfa* je dle této teorie nejčastěji mnich, píšící pro aristokratické publikum a čerpající ze zdrojů, které mu zprostředkovala jeho znalost hrdinské poezie, náboženských básní, inspirovaných tvorbou prvního známého anglosaského básníka Caedmona, i klasické vzdělání.

Rovněž 7. století, avšak jinou oblast Anglie – Východoangelské království (East Anglia), považuje za zrod *Béowulfa* jiná teorie, která je opodstatňována archeologickým nálezem a možnou souvislostí textu básně s královským rodokmenem Východních Angel. Obsah nálezu lodního pohřbu u Sutton Hoo roku 1939 bývá spojován s předměty popisovanými v úvodu *Béowulfa*, ačkoli nalezené předměty jsou nejspíše švédské a v básni je do člunu uložen panovník dánský.

---

⁴⁹ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 294

⁵⁰ Tamtéž, s. 295

Do období o něco pozdějšího klade vznik básně nedávná teorie západosaská. V jejím středu stojí opatství v Malmesbury, odkud pochází encyklopedie *Kniha o nestvůrách*. Ta obsahuje zmínku o Hygeláku Geatovi, tedy králi, jemuž *Béowulf* v básni slouží. *Kniha* také odvozuje podstatnou část svých bájných i přirozených obludností z textů, které se nacházejí ve stejném rukopisu jako *Béowulf*. V okolí Malmesbury se zachovala řada anglosaských místních jmen obsahujících jméno *Grendel* či *Béowa*. Když Alfréd Veliký sepisoval rodokmen západosaských králů, vyjmenovává zde vládce objevující se v *Béowulfovi*: *Béaw, Scyld, Heremod, Scaef*.

Další oblastí vzniku je podle některých badatelů Mercie na přelomu 8. a 9. století, která v tomto období politicky i kulturně zastíňovala ostatní království. K této teorii se řadí i ti, kdo usuzují, že oslava Dánů v *Béowulfovi* vylučuje, že by skladba vznikla po roce 835, kdy vikingské nájezdy na Anglii zesílily. V tomto období, které už nebylo pohanské, ale ještě nepoznamenané trvalou přítomností Seveřanů v zemi, byly pravděpodobně skandinávské příběhy u Anglosasů oblíbené natolik, že si našly i cestu do klášterů. O oblíbenosti těchto příběhů se nám dochoval list velkého učence té doby Alcuina, jehož znepokojovala oblíbenost pohanských hrdinů, kteří nemají nic společného se ctnostmi postav biblických.⁵¹

Opačný názor zastává teorie, podle které naopak báseň vznikla až v 9. nebo 10. století, kdy Anglii Seveřané trvale obývali jako část svého území. V této době se severský prvek postupně asimiloval v prostředí, které nedokázal vojensky a politicky opanovat. Zajímavý poměr předkřesťanského a křesťanského elementu, který se v básni snoubí, může souviset právě s čerstvou vlnou pohanských představ a zvyků Dánů. V této době mohl vzniknout *Béowulf* jako příručka mravů pro syny některého z místních vládců. Anglosasové nebyli tehdy nacionalističtí v tom smyslu, že by Seveřany nenáviděli pro jejich původ a rozdíl mezi oběma společenstvími vnímali spíše nábožensky. Zaujetí básníka pro krále panujícího mnoha kmenům mohlo dokonce souviset s tehdejšími snahami Alfréda Velikého o vytvoření anglo-dánského bratrství. Literatura tohoto období dokládá syntézu hrdinského a náboženského ideálu i pozitivnější postoj k pohanství.⁵²

Tuto teorii o blízkosti obou národů rozpracovává i Chambers, který nejprve upozorňuje na tvrzení některých badatelů, že *Béowulf* nemůže být původně anglickým

---

⁵¹ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 300

⁵² Tamtéž, s. 301

dílem, ale pouhým přepisem původně skandinávské básně, jelikož vůbec nepojednává o anglických hrdinech ani o Anglii samotné. Pokračuje ale tím, že zatímco v rámci politických a válečných záležitostí se sice tehdejší kmeny chovali silně nacionálně, v oblasti básnictví existoval pouze jeden společný, severský národ, který vyznával stejné hrdinské hodnoty. Jakýkoli velký hrdina tak nebyl vzorem pouze pro kmen, ze kterého pocházel, ale pro celý severský národ. Tento jev Chambers dokazuje velkým výčtem děl, ve kterých jako hlavní hrdinové vystupují postavy jiných národností než jejich spisovatelé. Z toho usuzuje, že není naprosto nic zvláštního na tom, že *Béowulf* oslavuje postavy jiné národnosti.⁵³ Tuto spřízněnost severských národů výstižně shrnul Taine: „Frankové, Frísové, Sasové, Dánové, Norové, Island'ani, jsou téhož národa. Jazyk, zákony, náboženství, poesie liší se nevalně. Ti, kteří jsou dále na severu, setrvávají dále v prvotních mravech. Německo ve čtvrtém a pátém století, Dánsko a Norvéžsko v sedmém a osmém, Island v desátém a jedenáctém století jeví týž stav a dokumenty každé země mohou vyplnit mezery, jež se vyskytují v historii druhých.“⁵⁴ Pro podobnost severských národů je v práci citováno z islandské *Eddy*, která slouží jako důležitý zdroj severských příběhů.

Chambers tedy odmítá myšlenku, že by *Béowulf* byl pouhým překladem skandinávské básně také kvůli tomu, že skandinávské básně té doby se od anglických velmi lišily v mnoha ohledech. Jako pravděpodobnější se mu již jeví tvrzení, že autor *Béowulfa* cestoval na kontinent, kde se o příběhu dánských a geatských hrdinů dozvěděl přímo od těchto národů. Jelikož však anglické obecnstvo již bylo s tímto příběhem obeznámeno, jako mnohem pravděpodobnější se jeví myšlenka, že příběh byl dovezen anglickými osadníky v šestém století.

U *Béowulfa* existuje i několik názorů, týkajících se struktury básně, jelikož se skládá ze dvou hlavních částí (boj proti Grendelovi a proti drakovi) a několika příběhových odboček. Vystává tak otázka, jestli báseň nebyla pospojována více autory z těchto několika částí, nebo jestli byla sepsána jediným autorem tak, jak se nám dochoval rukopis *Cotton Vitellius A. xv*.

Německý filolog Carl Müllenhoff se domníval, že *Béowulf* byl sepsán několika autory, kteří postupem času přidávali do básně příběhové dodatky. Jako dva hlavní celky rozlišoval boj proti Grendelovi a proti drakovi, samotná první část ale prošla několika

---

⁵³ Chambers, R. W., *Beowulf – An Introduction to the Study of the Poem with the Discussion of the Stories of Offa and Finn*, Cambridge, 2010, s. 65

⁵⁴ Taine, H., *Dějiny literatury anglické*, Praha: Josef Pelol, 1902, s. 9

změnami. Jádrem je samotný boj proti Grendelovi, ostatními autory byl přidán úvod, boj proti Grendelově matce a Béowulfův návrat domů. Na takto pospojovaný příběh pak navázal další autor, který k němu připojil boj proti drakovi včetně příběhových odboček.⁵⁵

Při prvním čtení *Béowulfa* se čtenář nemůže ubránit dojmu, že báseň je skutečně pospojována z několika částí, které spolu někdy ani vzájemně nesouvisejí. Už samotný úvod, ve kterém vystupuje postava se stejným jménem jako hlavní hrdina, Béowulf, v tomto případě ale jako dánský král, je pro čtenáře velmi matoucí. Čtenář, nezasvěcený do reálií snadno nabyde dojmu, že právě tento Béowulf už je hlavní postavou básně, vyveden z omylu je však tehdy, když tato postava umírá a je jí vypraven pohřeb. Stejně tak ne právě krátké příběhové odbočky, do kterých nás zavádějí dánští scopové, nás naprosto vykolejí z hlavního děje. Vyprávějí nám o dávných králích, jejichž činy nemají s hlavním příběhovým vláknem zdánlivě nic společného. Při bližším studiu ovšem vyjde najevo, že tyto odbočky naznačují možný budoucí vývoj Béowulfa a varují ho před zkázonosným chováním, podobně jako např. Hróthgár ve svém “kázání”.

Chambers Müllenhoffovu teorii zpochybňuje tím, že je nepravděpodobné, že by původně báseň končila pouhým zabitím Grendela či jeho matky, aniž by se Béowulf vrátil zpět ke svému králi Hygelákovi. Připomíná, že epos se liší od novodobé prózy právě tím, že příběh musí být smysluplně zakončen, kdežto v současné próze může být konec pouze naznačen a je na čtenáři, aby si ho domyslel. Proti této teorii hovoří i fakt, že mezi jednotlivými částmi básně nejsou téměř žádné rozdíly, co se týče syntaxe, metra či dialektu.⁵⁶

Ačkoli to nevyjadřuje přímo, Tolkien také stojí na straně těch, kdo považují báseň za dílo jediného autora. Můžeme tak soudit z významu, který přisuzuje básni jako celku. Dle něj je jedním z hlavních témat vyjevení rozdílu mezi mládím a stářím, které je zobrazeno jednak kontrastem Béowulfa a Hróthgára v první části, a vývojem samotného Béowulfa, který je nám na konci básně popsán jako stařec. Bez přítomnosti druhé části básně by se tak toto téma nemohlo naplno rozvinout. Dalším, ještě důležitějším tématem, jež souvisí se zmiňovanou nutností “zakončenosti” eposu, které by nemohlo být naplno rozvinuto, je síla Béowulfova charakteru. Kdyby báseň neobsahovala boj s drakem, mohl by být Béowulf nepochybně již považován za hrdinu, ne ovšem za tak výjimečného, jakým

---

⁵⁵ Chambers, R. W., *Beowulf – An Introduction to the Study of the Poem with the Discussion of the Stories of Offa and Finn*, Cambridge, 2010, s. 73

⁵⁶ Tamtéž, s. 74

se stal po boji s drakem. Právě tento boj, jenž navíc podstupuje ve věku, jehož se většina mužů ani nedožívá, z něj činí hrdinu hodného oslavování. Tím, že poráží draka, který se v staroseverských příbězích objevuje velmi střídmě, a ne například “obyčejné“ nepřátelské vojsko, se zařadil mezi nejodvážnější a nejschopnější hrdiny. Jen těžko si lze představit odvážnější čin, kterým by král-válečník mohl završit svůj život.⁵⁷

---

⁵⁷ Tolkien, J. R. R., *Netvoři a kritikové*, Praha: Argo, 2006, s. 35

5. Prolínání křesťanských a pohanských prvků

Snad všichni badatelé se shodují v tom, že *Béowulf* byl sepsán křesťanským autorem, existuje však více pohledů na to, jak interpretovat jednotlivé pasáže, v nichž můžeme nalézt biblické či naopak pohanské odkazy. Způsob, jakým tyto pasáže interpretujeme, má pak samozřejmě vliv i na to, jak budeme Béowulfa či jiné postavy hodnotit z hlediska jejich odvahy či dalších vlastností.

Někteří badatelé jsou toho názoru, že křesťanské a pohanské aspekty básně jsou vzájemně neslučitelné. Tito kritici jsou zastánci Müllenhoffovy teorie o několika autorech *Béowulfa* a soudí tak, že pasáže křesťanské a pohanské nemohou mít téhož autora. Chambers se nám ale snaží ukázat, že tomu tak pravděpodobně není. Jako příklad prolínání obou aspektů popisuje tehdejší panovníky, mezi něž řadí např. Karla Velikého, který souběžně vykonával povinnosti germánského krále i římského císaře, či Alfréda Velikého, v němž se snoubily vlastnosti zdatného vojevůdce s oddaným představitelem církve, který obdivoval saské pohanské písně a zároveň přeložil *Pastyřskou péči* papeže Řehoře I.⁵⁸

Kritici poukazují i na závěrečný pohřeb Béowulfa, o němž tvrdí, že by jej žádný křesťan takto nikdy nezobrazil. Pohřeb popisují jako čistě pohanský a přesně odpovídající archeologickým nálezům pohřebišť, což znamená, že tento způsob pohřbu byl v básníkově době stále využíván. Chambers však věří, že není žádný důvod, proč by křesťanský básník nemohl podobný pohřeb v básni vyobrazit. Je sice pravda, že církve se snažila pohanský pohřební rituál potlačit, ale nemáme žádný důvod věřit, že by i pouhá zmínka o takovém pohřbu byla tabuizována.⁵⁹

Tolkien i Chambers se navíc shodují v tom, že pohřeb popsáný v básni ve skutečnosti nemá se skutečným pohanským pohřbem, tak jak ho můžeme zkoumat z archeologických důkazů, příliš společného. V básni je Béowulfův pohřeb popsán jako kombinace dvou způsobů pohřbu: nejdříve byl spálen na hranici společně se zbraněmi a poté byl jeho popel vložen do hrobu s dalšími zbraněmi, což by bylo dle dochovaných důkazů přinejmenším velmi neobvyklé. Dle Tolkiena⁶⁰ se básník nesnažil zachytit reálnou podobu pohanského pohřbu, ale spíše básnický bohatým způsobem zobrazit odchod

---

⁵⁸ Chambers, R. W., *Beowulf – An Introduction to the Study of the Poem with the Discussion of the Stories of Offa and Finn*, Cambridge, 2010, s. 78

⁵⁹ Tamtéž, s. 79

⁶⁰ Tolkien, J. R. R., *Netvoři a kritikové*, Praha: Argo, 2006, s. 27

hrdiny. Kombinace obou způsobů pohřbu může navíc symbolizovat zmíněné prolínání obou kultur, které bylo pro toto období příznačné, či dokonce ukázat, že Béowulf v sobě zahrnoval to nejlepší z obou kultur jakožto lítý válečník i moudrý panovník, který do poslední chvíle ochraňoval svůj lid. Tato faktická nepřesnost pohřbu tedy odporuje předpokladu, že by báseň nemohl napsat křesťanský autor.

Další důkaz, který má zpochybňovat křesťanskou víru básníka, je velký nedostatek biblických odkazů, mezi něž patří samotný Ježíš, kříž, Panna Maria či Nejsvětější Trojice. Odkazy ke křesťanství tu sice nalézt lze, ale dle této kritiky jsou natolik vágní, či dokonce zmatené a smíšené s pohanstvím, že pokud již autor skutečně křesťanem byl, tak možná jen kvůli tehdejší vlně christianizace a ne z přesvědčení, nebo se jednalo o “zmateného“ křesťana, který si v tomto období ještě nemohl zvnitřnit křesťanské hodnoty natolik, aby je zaměňoval za pohanské koncepty.

Chambers i Tolkien⁶¹ se proti této kritice vyhražují a oba se shodují v tom, že ve skutečnosti neexistuje důvod se domnívat, že autorem by nemohl být křesťan. Stejně tak odsuzují názor, že by nutně musel být křesťanem z donucení, či že by jeho názory byly pomýlené a že by slučoval křesťanské a pohanské koncepty. Ve skutečnosti se pravděpodobně jednalo o mnicha, který si učení církve dostatečně zvnitřnil, ale přímé biblické odkazy z básně vynechal z prostého důvodu – báseň má pojednávat o pohanské minulosti. Chambers⁶² poukazuje na to, že i báseň *Bitva u Maldonu (Battle of Maldon)* neobsahuje přímé křesťanské reference, ačkoli byla napsána v době, kdy křesťanství již bylo součástí Anglie přes tři století.

Křesťanské odkazy jsou tedy v básni opravdu potlačeny, ačkoli na mnoha místech se můžeme setkat s tím, že samotný básník či postavy odkazují k Bohu. Koncept Boha ovšem není nijak striktně vyhrazen a čtenáři se tak může v mysli zobrazit jak Bůh křesťanský, tak jeden z bohů severského panteonu. Stejně tak je ovšem z básně vyloučen ryzí element pohanský. V celé básni nenajdeme jméno jediného ze severských bohů či popis nějakého rituálu. Tolkien⁶³ dokonce naznačuje, že Bůh křesťanský i bohové pohanští jsou zde potlačeni proto, že v básni nejsou důležití. Jejich absence vytváří prostor hlavnímu

---

⁶¹ Tamtéž, s. 27

⁶² Chambers, R. W., *Beowulf – An Introduction to the Study of the Poem with the Discussion of the Stories of Offa and Finn*, Cambridge, 2010, s. 81

⁶³ Tolkien, J. R. R., *Netvoři a kritikové*, Praha: Argo, 2006, s. 28

tématu, jímž je člověk na zemi a pomíjivost jeho života, což je ostatně téma, které mají obě kultury společné.

Básník, žijící v nové éře nastolené křesťanstvím, se ohlíží zpět do končící éry pohanství, jejíž charakter se v básni snaží zachytit. Byl pravděpodobně inspirován sporem, zda odevzdat tuto minulost s jejími hrdiny zatracení či nikoli a překvapivě volí její zachování.⁶⁴ Báseň pohanskou společnost nezobrazuje jako lid určený k zatracení a ačkoli některé jejich vlastnosti, jakými jsou přílišná vychloubačnost či násilnost, se s křesťanstvím neshodují, tak jejich celkový obraz je podán kladně. Je to lid houževnatý, odvážný i dobrosrdečný a básník mohl naznačovat, že tyto vlastnosti by měly přetrvat i do nové, křesťanské epochy, což ve skutečnosti platilo, jak můžeme usuzovat ze zmíněné duality křesťanských panovníků.

S křesťanstvím autora souvisí i další aspekt básně, kterým je jeho podoba a struktura. Ta se podobá popisu nejrozšířenějšího a nejcharakterističtějšího středověkého literárního žánru, životopisu světců, jak ji popisuje Gurevič. Hlavní postava jedná především v souladu s normami tehdejší společnosti a snaží se obstát před Bohem. Cesta k její svatosti není ukázána nebo je předem dána a postupně se jen odhaluje. Proto byl vnitřní vývoj jedince vyloučen.⁶⁵ Pokud bychom snahu obstát před Bohem nahradili snahou o získání věhlasu a respektu od druhých, dal by se tento popis aplikovat na *Béowulfa*. Podobnost můžeme nalézt v tom, že postava *Béowulfa* se v průběhu básně téměř nevyvíjí. Tolkien za jedno z témat básně považuje kontrast mezi mládím a stářím, které se nám vyjevuje jednak v podobě mladého *Béowulfa* v porovnání se starým *Hróthgárem*, ale také porovnáním *Béowulfa* v první části básně a části druhé, ve které dosáhl vysokého věku.

Jako čtenář však nemohu nalézt téměř žádný rozdíl mezi mladým a starým *Béowulfem*, a proto se mi zdá příhodné srovnání s Gurevičovou charakteristikou životopisu svatých. Stejně jako je nám předem dána svatost světců, tak i s *Béowulfovou* výjimečně hrdinskou osobností jsme seznámeni hned na počátku básně, z čehož můžeme soudit, že se bude jednat o postavu s natolik výjimečnými schopnostmi, že nesnese přirovnání k ostatním. Jeho hrdinskost je nám postupně odhalována, počínaje jeho vyprávěním o zápase s *Breccou*, a postupně nabývá jasnějších obrysů, když *Béowulf*

---

⁶⁴ Tamtéž, s. 29

⁶⁵ Gurevič, A. J., *Kategorie středověké kultury*, Praha: Mladá fronta, 1972, s. 103

poráží Grendela i jeho matku, protivníky, proti nimž už si nikdo z Dánů ani netroufá bojovat. Béowulf jde od úspěchu k úspěchu a my ani nemáme kdy zapochybovat o jeho kvalitách, které Hróthgár shrnuje ve svém kázání před Béowulfovým odjezdem. V kázání zmiňuje jednu jeho vlastnost, která souvisí s tím, že u Béowulfa nedochází téměř k žádnému vývoji. Je to moudrost a rozvaha, která ve většině případů mladým válečnickům schází, u Béowulfa ji však můžeme pozorovat v průběhu celé básně.

Pokud budeme vycházet z Tolkiena a Chamberse, báseň byla tedy sepsána křesťanským mnichem, který přímé biblické odkazy do básně nezahrnul proto, že v příběhu vystupují pohanské postavy, které ještě neznají koncept jediného Boha. Nyní se blíže seznámíme s křesťanskými a pohanskými odkazy, které se v básni vyskytují a které určité kritiky vedly k takovým závěrům, že autor byl pohan či pouze povrchní křesťan, jenž zaměňoval křesťanské a pohanské koncepty.

Začít můžeme u netvorů, jimiž jsou především Grendel a jeho matka. Netvoři byli považováni za nepřátele lidí již před nástupem křesťanství a jejich role zůstává stejná i po jeho nástupu. Křesťan je stejně jako jeho předkové pouhým smrtelníkem sevřeným nepřátelským světem. Po nástupu křesťanství se staří netvoři stávají obrazy zlých duchů, či spíše zlí duchové vstupují do netvorů a berou na sebe viditelnou podobu v odporných tělech. Netvoři se s jejich parodickým zpodobněním lidského těla stávají symbolem hříchu, což je patrné na Grendelovi, který je v básni označován nespočtem záporných přídomek – „pekelný protivník“, „pohan“, „zajatec pekla“ a mnoha dalšími.⁶⁶ Básník jeho původ odvozuje od biblické postavy bratrovražedného Kaina, což na něj uvaluje Boží kletbu, již nemůže uniknout, a proto žije ve věčném vyhnanství se svou matkou. Grendel je stejně jako lidé obdařen duší, která je ale odsouzena k Božímu trestu. Svou povahou se podobá ďáblu, ač jím v pravém smyslu slova ještě není, jelikož neshazuje duše lidí ke zlu. Připodobňování Grendela k ďáblu neznamená, že by panoval zmátek v tom, kde přebývá. Grendel je obyvatelem tohoto světa z masa a kostí a lze ho fyzicky zabít. Blíží se tedy spíše obrům severské mytologie, jelikož zůstává především lidožravým netvorem, jehož hlavní úlohou je nepřátelství vůči lidskému rodu. Lidožravý obr způsobuje pouhou předčasnou fyzickou smrt, zatímco ďábel či zlý duch působí smrt věčnou zahubením duše.

Tolkien, J. R. R., *Netvoři a kritikové*, Praha: Argo, 2006, s. 40

V *Béowulfovi* důraz spočívá na fyzické stránce - když se Grendel ocitne v hrdinově sevření, nemíží v pekelné propasti a může být zabit prostým vynaložením odvahy.⁶⁷

Pohanskými aspekty v básni jsou koncepty *lof* a *dom*, které můžeme označit jako vznešenou pohanskou touhu po zasloužené chvále ze strany vznešeného pána. Tuto touhu můžeme pozorovat u samotného Béowulfa ve verši 1386:

„každý z nás přece dočká se konce
života v světě. Ať získá, kdo smí,
věhlas, než skoná; ten je válečníku,
nežije-li více, nade vše vzácný.“⁶⁸

Významné postavení těchto motivů lze hodnotit jako znamení toho, že pohanská doba nebyla básníku příliš vzdálena, a pravděpodobně také toho, že konec pohanské éry se podobal situaci ve Skandinávii: bohové se ztratili nebo ustoupili do pozadí a člověk zůstal ve válce, kterou vedl, bez pomoci. Důvěřoval vlastní moci a jeho odměnou byla chvála druhů zaživa i po smrti.⁶⁹

Lof a *dom* jsou zmiňovány společně i v básni *Widsith*, kde se mluví o tom, jakou mají potulní zpěváci zásluhu na slávě velmožů a jejich skutků: „slávu si zaslouží, bude mít pod nebesy nepomíjející věhlas.“ Ačkoli jsou si oba koncepty podobné, existuje mezi nimi faktický rozdíl. V křesťanské epoše *lof* splynul s představami nebe a andělských kůrů, *dom* pak s představami Božího soudu i soudu nad mrtvými. Tento posun ke křesťanským konceptům je patrný například v básni *Námořník*, v níž hlavní postava, stejně jako Béowulf prohlašuje, že pro muže je důležité, aby si zasloužil chválu ostatních. Přidává ovšem i důležitost slávy věčného života v radosti uprostřed nebeských zástupů. V *Béowulfovi* ovšem k tomuto posunu ještě nedochází. *Lof* tu zůstává pohanskou veličinou, chválou od druhých, která přetrvává i mezi jejich potomky.⁷⁰

Pokud bychom na koncepty *lof* a *dom* v jejich původní pohanské podobě nahlédli pohledem křesťanství, nejspíš bychom je mohli označit za zavrženíhodné, jelikož správný křesťan by se neměl příliš zajímat o chválu druhých, nýbrž by se měl snažit osvědčit pouze

---

⁶⁷Tolkien, J. R. R., *Netvoři a kritikové*, Praha: Argo, 2006, s. 41

⁶⁸*Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 129

⁶⁹Tolkien, J. R. R., *Netvoři a kritikové*, Praha: Argo, 2006, s. 43

⁷⁰Tamtéž, s. 45

před Bohem, a pokud už vykonává hrdinské či záslužné skutky, měl by tak činit nezištně, aniž by ho příliš zajímala chvála druhých, či dokonce materiální odměny.

Z podobných důvodů se Orchard domnívá, že je pravděpodobné, že křesťané mohli na Béowulfa pohlížet velmi kriticky. Svoje přesvědčení zakládá na podobnosti Béowulfa s takovými hrdiny, jakými jsou například Alexandr Veliký, Herkules či Grettir. Tito hrdinové se stali v očích křesťanů téměř takovými monstry, proti jakým sami bojují, a hodni zavržení se stali především díky své zpupnosti.⁷¹ Z tohoto východiska pravděpodobně vycházel i John Gardner, který tomuto tématu zasvětil celou knihu zvanou *Grendel*, která je v podstatě parodií *Béowulfa*. V ní je nám příběh *Béowulfa* vyprávěn z pohledu Grendela, v jehož očích je nám Béowulf představen jako šílený válečník, který chce bezdůvodně zavraždit jeho i matku.

I přes tuto možnou nevráživost křesťanů k Béowulfovi se lze domnívat, že koncepty *lof* a *dom* mají něco společného s křesťanskou morálkou, která je založena na harmonickém soužití podle božích předpisů. Křesťan i pohan se snaží chovat podle určitého kodexu pravidel a snaží si zajistit přízeň Boha či svých vrstevníků a následně dalších generací. Snaha o dosažení kýženého výsledku je však pro oba nejistá. Křesťan se nemusí dostat do nebe, a veškeré snažení, které mělo zajistit boží přízeň, přichází vniveč. Stejně tak pohanský válečník, který se snaží dosáhnout hrdinských činů, se nakonec může zapsat do historie jako slaboch či tyran, pokud na své cestě za slávou narazí na situaci, kterou nedokáže zdárně vyřešit. Může se také objevit muž, který vykonal ještě slavnější skutky a svou pověstí ho zastínit. I za předpokladu, že dosáhne úspěchu, je jeho sláva pomíjivá, což nám v *Béowulfovi* připomíná poklad v dračí jeskyni. Získání pokladu bylo považováno za velký úspěch, v době jeho nalezení však o jeho majitelích nevíme zhola nic a jejich sláva je dávno zapomenuta.

Určitou spřízněnost pohanství s křesťanstvím u Angličanů naznačuje i Taine, který tento národ před přijetím křesťanství popisuje sice na jednu stranu jako lité válečníky, jejichž život je plný násilností, zároveň jsou ale podle něj velmi zbožní, citliví a ušlechtilí. Velmi se liší od národů jižních, jelikož k životu potřebují nezávislost a volný vzduch. Nelíbují si v rozkošnictví, jejich výchova je tvrdá a strava prostá, jejich jedinou zábavou je lov a boj. Ke svým ženám se chovají zdvořile a nemají potřebu být nevěrní. Přestup ke křesťanství tak byl pro tento národ poměrně snadný a přirozený, ačkoli u nich přetrvávaly

---

⁷¹ Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 11

násilné sklony, které byly v jejich povahách hluboko zakořeněny. Ochotu přijmout nové náboženství dobře ilustruje hojně citovaný výrok jednoho z anglických náčelníků:

„Vzpomínáš si snad, o králi, na něco co se mnohdy přihází za zimních dnů, když sedíš u stolu se svými hrabaty a thany. Tvůj oheň je zapálen a tvoje síň vytopena, a venku prší, sněží a bouří. Tu přilétá ptáče, které prolétá síní; vniklo jedněmi dveřmi a uniká druhými; ten krátký okamžik co je uvnitř je mu milý; necítí deště ani špatného počasí zimního, ale tento okamžik je krátký, ptáče prchá mžiknutím oka a ze zimy přechází zase v zimu. Takovým zdá se mi život lidí na zemi, u porovnání s nejistým časem, který je na onom světě. Objevuje se na krátko; ale jaký je čas, který přichází pak a čas, který je dříve? Nevíme to. Jestliže tedy tato nová nauka dovede nám sdělit něco bezpečnějšího o tom; zasluhuje, aby byla následována.“⁷²

Od možného pohrdání, které křesťané mohli k *Béowulfovi* pociťovat, se tak dostáváme k opačnému názoru, který naopak báseň a postavy v ní považuje za blízké křesťanskému světonázoru, či dokonce hodné následování. Dle Charlese J. Donahuea, který svou interpretaci *Béowulfa* zakládá na irské tradici chápání Bible a výkladu Starého zákona v podání sv. Pavla, mohli Boha poznat i lidé žijící před Zjevením, byť pouze způsobem, který jim k tomu byl v duchovním vývoji lidstva stanoven. Staroirští učenci píšou o lidech předkřesťanské doby, kteří svými životy naplňovali přirozené dobro. Rozumem se dobrali poznání jediného pravého Boha. V celkové perspektivě duchovního vývoje lidstva předcházeli Krista a zvěstovali ho svými skutky coby jeho předobrazy. Takovým předobrazem je i Béowulf, který nepatří do žádné z augustinovských obcí, nýbrž do obce třetí, kterou uznávala staroirská křesťanská tradice. Zástupci této obce svádějí bez nadpřirozené pomoci statečný a předem ztracený boj se silami zla. Dle této teorie báseň ukazuje Béowulfovu cestu za poznáním jediného Boha. Důkazem je například pasáž před bojem s Grendelem: „Válečník z Geatů horlivě věřil v svou moc a odvahu, v milost Tvůrcovu.“ Věrný Bohu zůstává i ke konci života, kdy se chystá na souboj s drakem.⁷³ I podle Gwary křesťanské obecnost dokáže ocenit Béowulfovy úspěchy, ačkoli je jeho život plný násilí a touhy po získání slávy. Béowulfa považují za zprostředkovatele boží odplaty a chápou, že za určitých podmínek je pochybná povaha jednotlivce (snaha o dosažení slávy skrze boj) ospravedlnitelná.⁷⁴

⁷² Taine, H., *Dějiny literatury anglické*, Praha: Josef Pelol, 1902, s. 44

⁷³ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 314

⁷⁴ Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 48

Za spravedlivého monoteistu předkřesťanské doby můžeme označit i Hróthgára, který k Bohu odkazuje dokonce častěji než Béowulf. V básni je vylíčen jako moudrý a ušlechtilý panovník, chovající se převážně po vzoru starozákonních patriarchů a králů. Všechno přičítá přízni Boží a nikdy neopomene poděkovat za projevená dobrodiní.⁷⁵ Když se Béowulf vrací z vítězného boje s Grendelem, Hróthgár nejprve chválí Boha, nikoli geatského válečníka:

„Za tento pohled budiž bez prodlení

Pochválen Všemohoucí! Co příkoří povstalo

vinou té stvůry, však stvořitel koná,

Strážce nebes, divy nečekané.“

Zároveň Béowulfa označuje jako Božího posla, jehož úkolem bylo Dánsko netvora zbavit:

„Teď bojovník učinil

Z Vládcovy vůle veliký skutek,

jaký nesvedl jediný z nás

silou vykonat.“⁷⁶

Křesťanské a pohanské elementy se v básni prolínají, aniž by docházelo k rozporům, jaké u těchto dvou kulturních světů známe z historie. Křesťanský autor jako by se snažil oba světy přiblížit a ukázat, že nezáleží ani tak na tom, k jakému kdo náleží, jako spíše na osobních kvalitách každého jednotlivce. Křesťanství by tak nemělo zavrhnout myšlenkový svět pohanů jako celek, ale některé hodnoty přijmout za své.

---

⁷⁵ Tolkien, J. R. R., *Netvoři a kritikové*, Praha: Argo, 2006, s. 48

⁷⁶ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 107

6. Hrdinská společnost

Tato kapitola se zabývá stěžejními tématy práce, jimiž jsou především Béo-wulfova odvaha v soubojích s Grendelem, jeho matkou a drakem a význam hrdinských ctností, mezi něž řadíme věrnost, hrdost, čest, vytrvalost, atd. S těmito tématy úzce souvisejí některá další, a proto je kapitola dělena do částí, které pojednávají o prvku násilí ve společnosti, výměně darů, či o pohledu ostatních postav na Béo-wulfa, které zpochybňují motivaci jeho chování. Bez těchto znalostí bychom nemohli Béo-wulfa objektivně hodnotit.

6.1 Násilí ve středověké společnosti

Násilí je neodmyslitelnou složkou básně – bez něj by Béo-wulf neměl příležitost ukázat sílu své vůle a nestal by se legendárním králem. Anglosaská kultura byla sice velmi kultivovaná, ale zároveň plná násilí, což jsou elementy, které se nám z dnešního pohledu zdají protichůdné. Středověká kultura byla postavena na vedení válek; nejvýše postavení muži si zakládali na pověsti nebojácných válečníků. Dobří králové se zasloužili o rozkvet vzdělání a umění, ale nejvíce uznávanými byli ti, kdo se úspěšně vraceli z válečných tažení.

Z dnešního pohledu vnímáme násilí jako narušení společenského řádu, zatímco ve středověké společnosti bylo nedílnou součástí rodinných záležitostí i mezinárodní politiky.⁷⁷ Ačkoli máme tendenci násilí považovat za relikvii minulosti, i v současném světě je každodenní realitou. Vždy zde pravděpodobně bude existovat jako způsob řešení konfliktů. Rozdíl však spočívá v tom, že jej dnes považujeme za společenský prohřešek, zatímco Anglosasové za přirozený element života, kterému se nebránili. V *Béo-wulfovi* je prvek násilí uveden hned v pátém verši, ve kterém je představen legendární Scyld, zakladatel dynastie dánských králů. Jeho jednání bychom dnes označili za prvoplánově násilnické, čtenář zde ovšem vnímá, že se jedná o pochvalu:

---

⁷⁷ Baker, P., Honour, Exchange and Violence in Beowulf, Cambridge: D. S. Brewer, 2013, s. 3

„Scyld, syn Scéafūv, porážel šiky,
dvorany dobýval jednu po druhé,
národy děsil“⁷⁸

Násilí a bitvy v básni však nejsou samoúčelné, vždy existuje dobrý důvod, proč k nim dochází. V případě Grendela a jeho matky musí Dánové splatit netvorům dlouhé roky násilí, kterého se Grendel dopouštěl v Heorotu a pomstít všechny padlé druhy, kteří se sň snažili osvobodit. Jako protipól násilí mezi nepřáteli zde však existuje přátelství mezi muži, jehož nedílnou součástí je výměna darů, která následuje právě po násilném aktu poražení nepřítele. Po soubojích v Dánsku je za poražení netvorů Béowulf odměněn místním králem Hróthgárem, a znovu za ty samé činy králem geatským. I za jeho poslední souboj, proti drakovi, je Béowulf odměněn pokladem, který drak hlídal.

6.2 Čest a odvaha

Význam cti je další důležitou složkou básně, která úzce souvisí s násilím a vyskytuje se zde v podobě výrazů *lof* a *dom*, zmiňovaných v předchozí kapitole. Veškeré konání vedlo právě k tomu, aby si muž vydobyl nehynoucí slávu, kterou i *Edda* ve Výrocích Vysokého (Ódina) označuje za jedinou nepomíjející hodnotu:

„Zajde majetek,
Zemřou přátelé,
Ty sám též zemřeš.
Vím jedno jen,
Co věčně trvá:
O mrtvém soud mužů.“⁷⁹

Ačkoli čest s násilím souvisí, není zdaleka jediným prostředkem, jak cti dosáhnout. Muž nezíská čest či slávu zabíjením dětí a nevinných, či bezcílným pálením domů. Musí jednat ušlechtilé a podle určitých pravidel a společenských norem. Válečník, který chce

---

⁷⁸*Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 61

⁷⁹*Edda*, přeložil Ladislav Heger, Praha, Argo, 2013, s. 54

dosáhnout uznání, musí být ochoten za každých okolností podstoupit takovou zkoušku, ve které sám riskuje ztrátu vlastního života i cti.⁸⁰

Z tohoto důvodu Wiglaf, válečník, jenž pomohl Béowulfovi při souboji s drakem, ostře kritizuje ostatní válečníky, které s sebou Béowulf vzal jako doprovod. Když válečníci vidí, že draka nemůže porazit ani sám Béowulf, který byl považován za nejsilnějšího válečníka Geatů, ale možná i celého severského světa, zbaběle utečou. Nejsou tak ochotni učinit to, co by pravý válečník měl bez rozmyšlení vykonat – dát všanc vlastní život i čest a pustit se do souboje, který navíc ohrožuje život jejich pána. Ačkoli se drak může jevit jako nerovný protivník, vůbec to neznamená, že by se pravý válečník neměl pouštět do boje. Protože kdybychom se pouštěli jen do bojů, o kterých již předem víme, že je vyhraje, jednalo by se stále o odvalu? Zcela nikoliv. Takové chování bychom mohli označit spíše za vypočítavé a nemá téměř nic společného s odvahou, která by vedla k dosažení cti. Proto Wiglaf válečníky označuje za zbabělce, kteří si do konce života vyslouží pouze pohrdání. Velkorysost jejich pána znevážili v momentě, kdy jejich pomoc nejvíce potřeboval.

Tématem zběhlých bojovníků se zabývá i další staroanglická báseň, *Battle of Maldon*. Ta vypráví příběh o bitvě mezi Angličany, v jejichž čele stojí Byrhtnoth, a Dány. Dánové dávají Angličanům na výběr; buď se vyplatí zlatem, nebo dojde k bitvě, přičemž Angličané volí druhou možnost. Byrhtnoth je podobně jako Béowulf již starý válečník, přesto bojuje s veškerým vypětím sil. Kvůli početní převaze Dánů ho ale část vojska opouští.

U Byrhtnotha je důležité poznamenat, že jeho chování vycházelo z *ofermodu*⁸¹, což je termín, který je překládán jako nadměrná sebedůvěra, pýcha či arogance.⁸² U Béowulfa se hovoří o podobném termínu, *oferhygdu*. Otázkou, jestli mu Béowulf podlehl či nikoli, se práce zabývá později. Byrhtnothův *ofermod* je pravděpodobně jeden z důvodů, proč část jeho vojska před bojem utekla. Jeho úmysl bojovat s Dány považují za přecenění jejich sil.

Proti sobě tu tedy stojí dva principy – boj za každou cenu i v situaci, kdy je smrt pravděpodobnější než přežití, a útek z boje, který předem považujeme za prohraný. Tacitův koncept „mužů ochotných položit život za svého pána“, který se v Maldonu u části

---

⁸⁰ Baker, P., *Honour, Exchange and Violence in Beowulf*, Cambridge: D. S. Brewer, 2013, s. 14

⁸¹ Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 331

⁸² <https://glosbe.com/ang/en/ofermod>

Byrhtnothovy armády objevuje, nemá podle Rosemary Woolf oporu ve staroanglických dílech, ale naopak se jedná o nový a zvláštní prvek. Podle Tacita nemusel válečník za svého pána za každou cenu zemřít, ale uvalil na sebe ostudu, pokud svého pána přežil při ústupu.⁸³ O tomto konceptu hovoří i Wiglaf, když Béowulf bojuje s drakem, a snaží se přesvědčit ostatní válečníky, aby svému králi šli na pomoc:

„Já dobře vím,
že zle splatíme minulé skutky,
stráví-li žár či sklátí-li seč
jen jeho sama.“⁸⁴

Z Wiglafovy řeči můžeme soudit, že by bylo hanbou nechat svého pána zemřít samotného, navíc v situaci, kdy mají možnost mu pomoci. Jiná situace nastává např. při Béowulfově boji proti Grendelově matce, která žila pod vodou. V takovém prostředí je pro obyčejné válečníky nejspíš nemyslitelné, aby se do boje zapojili a Béowulf to od nich ani určitě neočekával. Zde je ovšem situace odlišná. Válečníci jsou plně vyzbrojeni a předem vědí, s jakým nepřítelem se bude jejich pán potýkat, a mohli se na boj připravit. Wiglaf především naráží na projev nevďčnosti válečníků, kteří pohostinnost svého pána zradí v momentě, kdy jejich pomoc nejvíce potřebuje. Právě kvůli tomuto aspektu nemůže Wiglaf nečinně přihlížet souboji, ve kterém jeho pán viditelně potřebuje pomoc.

V *Eddě* můžeme nalézt oba principy. Nejdříve se dozvíme, že přílišným vyhýbáním se boji nás stejně smrt nemine:

„Bloud je, kdo myslí,
Vyhne-li se boji,
Že bude věčně žít.
Stáří má schytánu
Pro něho smrt,
I když ho oštěpu ušetří.“⁸⁵

---

⁸³Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 314

⁸⁴*Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 190

⁸⁵*Edda*, přeložil Ladislav Heger, Praha, Argo, 2013, s. 43

Stejně tak ale nemá smysl vyhledávat smrt za každou cenu:

„Kulhavý na koni jezdí,
Bezruký hlídá brav,
Hluchý se v boji bije.
Být slepý je lepší
Než spálen být,
Málokomu mrtvý prospěje.“⁸⁶

Který z principů je však hodný následování v případě *Maldonu* a *Béowulfa*? V obou dílech se můžeme zamyslet nad tím, jestli volba boje byla volbou správnou. Byrhtnoth se boji mohl vyhnout dvojím způsobem – zaplacením výkupného či útekem. Výkupné by ale mělo s velkou pravděpodobností pochybný výsledek. Buď by ho Dánové přijali a zaútočili ihned, nehledě na domluvu, nebo by opravdu odjeli, ale mohli se vrátit za nějaký čas se stejným ultimátem, což se v této době často dělo. Pokud tedy přihlédneme k tomu, co bylo řečeno o cti mezi válečníky a panovníky, Byrhtnothova volba se zdá být správná. Navíc byl již starý, podobně jako Béowulf, a útekem před nepřátelským vojskem by si u nadcházejících generací nezajistil právě honosnou reputaci. Kvůli jeho stáří by se mohlo jednat o jeho poslední čin, který by už nemusel být schopen předčít činem hrdinským.

Co se týče Béowulfa, názory literárních kritiků ohledně jeho rozhodnutí s drakem bojovat se různí. Ti, kteří mu boj vytýkají, podotýkají, že je velmi pravděpodobné, že po jednom útoku na Geaty by jeho útoky ustaly a opět by ulehl do své jeskyně, ve které i předtím spal po mnoho let. I postavy v samotné básni Béowulfovi radí, aby s drakem nebojoval. Tuto pasáž však lze překládat dvěma způsoby. V českém překladu Jana Čermáka Wiglaf říká, že se Béowulfa snažili přemluvit k tomu, aby s drakem nebojoval:

„Málo jsme dovedli milého vládce,
ochránce říše, odvrátit od střetu
se strážcem skvostů, přimět jej spíš,

---

⁸⁶ *Edda*, přeložil Ladislav Heger, Praha, Argo, 2013, s. 53

at' nechá ho ležet, kde léta býval,
ve sluji spát do skonání světa.⁸⁷

Mitchel a Robinson však navrhuji zcela opačný překlad: „We could not advise our dear lord, the king of the realm, that he should not engage the dragon (because we had no other defence against the dragon but him).“⁸⁸ Z tohoto překladu by tedy vyplývalo, že ho družiníci naopak vyzývali k tomu, aby s drakem bojoval a ochránil tak národ, jelikož zde nebyl žádný válečník, který by se Béowulfovi rovnal.

Můžeme nalézt několik důvodů, proč Béowulf s drakem bojovat měl. Je sice možné, že po jednom útoku na Geaty by se vrátil do své sluje, nemáme pro to ovšem žádnou záruku, stejně jako ji nemá Byrhtnoth v případě útoku Dánů. Drak je zcizením části pokladu popsán jako velmi rozlícený a nezdá se příliš pravděpodobné, že v takovém stavu by byl ochoten se stáhnout do jeskyně. Jeho útok je popsán jako naprosto destruktivní a spoléhat na to, že to byl jeho první i poslední útok, by se Geatům mohlo vymstít. Béowulf sice již v Dánsku prokázal, že je velmi schopným bijcem nestvůr, drak je ale ještě mnohem nebezpečnější než Grendel či jeho matka především díky jeho ohnivému dechu. Kdo jiný než Béowulf by si tedy s takovým nepřítelem mohl poradit, pokud i proti nestvůrám v Dánsku nikdo nic nesvedl?

Béowulfovi je vytýkáno, že svojí případnou smrtí v boji proti drakovi by ohrozil vlastní národ, jelikož lidé by ztratili svého vůdce, který už svou samotnou pověstí držel ostatní národy dál od geatských hranic. Tyto národy by pak po jeho smrti využili oslabení Geatů a snažili se je podrobit. V této souvislosti si však musíme uvědomit, že Béowulf je již na konci básně přibližně sedmdesátiletým starcem. Svůj národ tak i v případě, že by s drakem nebojoval, nebude chránit již příliš dlouho. Sám si je toho jistě vědom a místo toho, aby nadále chřadnul a časem tak pozbyl možnost reálně svému národu pomoci, volí boj s drakem, který ohrožuje blaho jeho lidu v přítomnosti. Z jeho pohledu musí vyhlídky do budoucna ztrácet smysl, jelikož přítomné ohrožení zdaleka převyšuje potenciální ohrožení budoucí. Tak tedy volí boj, ačkoli ne bez rozmyslu, jelikož před ním vstupuje do meditativního hloubání, v němž hodnotí své předešlé skutky a zvažuje možné následky

---

⁸⁷ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 212

⁸⁸ Baker, s. 212

boje proti drakovi, čímž nám dokazuje, že nevolí boj pro boj samotný, díky němuž by získal nehynoucí slávu.

Pokud tedy srovnáme odvahu Béowulfa s družiníky, kteří ho doprovázeli k drakovi, zjistíme, že oproti nim před bojem nikdy necouvl kvůli strachu ze smrti či z jiného důvodu. Proti Grendelovi a jeho matce se vrhá téměř bez rozmyslu, jelikož je ještě mladý, před bojem s drakem však již zvažuje nejlepší možnost, jak ochránit svůj lid. Před bojem s Grendelem i jeho matkou sděluje Hróthgárovi, že počítá s tím, že v souboji může zemřít, a naznačuje, jak se pak Hróthgár v takovém případě má zachovat – má poslat Béowulfovou zbroj králi Hygelákovi. I v případě své smrti je tedy pamětlivý zvyku a není mu lhostejné, co se stane, až zemře.

Jeho první souboj, s Grendelem, se od ostatních v jednom aspektu liší. Béowulf neudělá vše pro to, aby v boji zvítězil. Vzdává se totiž meče i štítu, jelikož Grendel také bojuje beze zbraní. Béowulf tak činí z jediného důvodu – pokud by s mečem zvítězil proti neozbrojenému sokovi, nepřineslo by mu to dle jeho slov takový věhlas. Činí tak i přesto, že Grendela nebylo schopno porazit mnoho Dánů před ním i se zbraněmi, a dokonce prohlašuje, že se zbraní by Grendela porazil snadno. Grendelovi ostřím nelze ublížit, to však Béowulf neví a takový krok tak můžeme zpočátku považovat za lehkomyšlný.

Souboj s Grendelovou matkou lze v určitém smyslu považovat za ještě odvážnější, než boj s drakem, a to kvůli prostředí, ve kterém se odehrává. Jezero je popsáno jako odpudivé místo, které je přirovnáváno k peklu. Na jeho hladině postavy básně pozorují oheň a mnoho vodních nestvůr. Béowulf se však takovým prostředím nezdá být zastrašen a ještě před sestupem do jezera zabíjí jednu ze stvůr lukem. Jeho sebevědomí může pramenit ze zkušenosti, kterou získal při závodech s Breccou, ve kterých také porazil mnoho vodních nestvůr. Před soubojem opět sděluje, že nestvůru buď zabije, nebo zemře při snaze dosáhnout svého cíle. Brzy po sestupu do vody jej Grendelova matka chytí do spárů a Béowulf tak ztrácí možnost volného pohybu. Tento moment můžeme přirovnat k souboji s Grendelem, kdy naopak Béowulf uchopil Grendela. Ten v tu chvíli hned ztratil odvahu a pomýšlel na útěk. Béowulf však pod hladinou zachovává rozvahu, rozhlíží se po okolí a hledá způsob, jak situaci otočit ve svůj prospěch. Víru ve své síly neztrácí, ani když selže Hrunting, meč zapůjčený od Unferda. Ten se honosí dlouhou historií vítězství, na nestvůru však nestačí. Béowulf nakonec dosáhne vítězství díky meči, ukutém obry, který nachází v podvodní síni.

Souboje s drakem se také neobává a oproti boji s Grendelem vykonává veškeré přípravy, které mu mohou pomoci zvítězit. Je to především štít, který jej má ochránit před dračím zkázonosným ohněm. Pokud bychom hledali motivaci, která Béowulfa pohání vpřed a dodává mu síly v boji, byla by to především sláva, jelikož v soubojích je několikrát zmíněna, když se dostával do úzkých. Při souboji s drakem je to však i touha získat poklad, který posílí Geatský národ.

Pro docenění Béowulfovy odvahy a ostatních vlastností, které z něj dělají takového hrdinu, jakým je, ho Burroughs srovnává s Hróthgárem. Srovnání se zaměřuje především na Béowulfa v druhé části básně, ve které je již Béowulf v podobném věku jako Hróthgár. Oba dokonce vládou po stejnou dobu padesáti let. Příkladů starých králů, kteří by byli stejně energičtí jako mladí válečníci, se nám v literatuře zachovalo velmi málo. Je jím právě Béowulf či Byrhtnoth z Essexu, šedesátiletý král, který vedl armádu Angličanů proti vikingským nájezdníkům roku 991 u Maldonu. Dalším takovým králem je i vedlejší postava *Béowulfa*, švédský král Ongentheow, jenž je popsán jako velmi energický muž navzdory pokročilému věku.⁸⁹

Hróthgár nám jako nelítostný bojovník představen není, místo toho je nám podán obraz starce, který se již plně spoléhá na své družiníky. I přesto se ale stále jedná o ctihodného krále velkého a slavného národa, jenž je označován mnoha vznešenými tituly. Jeho předkové ve světě Severanů požívají úcty, kterou Hróthgár zdědil, sám se však také zasloužil o velké činy. Nechal například postavit síň Heorot, která je popisována jako nejslavnější a nejskvostnější ze všech. Sílu a odvahu Dánů, a nepřímo tedy i schopnosti Hróthgára, napadá Béowulf při hádce s Unferdem. Dánové podle něj nejsou tak silní, jak se Unferd chvástá, jelikož již dvanáct let si nedokáží poradit s Grendelem a zbavit se ho musí cizí válečník. Hróthgár však touto řečí není uražen, ale právě naopak. Dle Burroughse Hróthgár nevztahuje nic z toho, co Béowulf vyřkl, ke své osobě a urážky považuje za mířené především na Unferda a ostatní Dány, což může symbolizovat jeho neschopnost a selhání.⁹⁰

Hróthgár je téměř ve všech pasážích básně popsán jako velmi pasivní osobnost – žije spíše v minulosti a vzpomíná na své mládí, nehnutě sedí na svém trůnu, modlí se k Bohu a hostiny opouští v brzkých hodinách, aby mohl ulehnout. Po smrti Aeschera, jeho

---

⁸⁹Irving, E. B., *Rereading Beowulf*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1989, s. 49

⁹⁰Tamtéž, s. 51

rádce a blízkého přítele, kterého o život připravila Grendelova matka při náhlém útoku, však opět připomíná energického muže, kterým v mládí byl. V jeho zármutku mu Béowulf připomíná, že lepší je přítele pomstít, než se nad jeho ztrátou pouze rmoutit. Hróthgár pak nasedá na koně a Geaty i Dány vede k obydlí Grendelovy matky. Zde opět už vše přenechává na Béowulfovi, a navíc i se svou družinou odchází poměrně brzy, když na hladině spatří krev.

Béowulfovi válečníci ovšem zůstávají. Dánové svým odchodem dávají najevo, že boj považují za ztracený, což se dá považovat za velmi unáhlené či zbabělé, ačkoli rozhodně ne do takové míry, jako když Béowulfa opustí válečníci při souboji s drakem. Béowulf již jednou Dánům dokázal, že je schopným bojovníkem, když je zbavil Grendela, se kterým si nedokázali poradit celých dvanáct let. Mohli mu tedy poněkud více důvěřovat i v tomto případě a u jezera zůstat stejně dlouho jako Geatští válečníci. Jejich chování v čele s Hróthgárem se může jevit jako pasivní a odevzdané, protože byli po tak dlouhou dobu zvyklí pouze ustupovat Grendelovi, což je připravilo o víru ve vítězství.

Burroughs Hróthgárovu slabost a pasivitu také spojuje s jeho vírou v Boha. Hróthgár Béowulfa označuje jako božího posla, který byl vyvolen k tomu, aby Dány zbavil Grendela. Ačkoli víra samotná není pro člověka špatná, v kontextu hrdinské básně ji u Hróthgára můžeme vnímat jako znak slabosti a odevzdanosti. Hróthgárův pohled je tak následující: Bůh z neznámých důvodů připustil, aby Dány postihla tragédie v podobě Grendela, jehož plenění pokračuje až do doby, než tomu Bůh učiní přítrž sesláním svého zástupce, který svede to, co obyčejný smrtelník nedokáže. Hróthgár tak po dvanáct let čeká na boží zásah, aniž by dokázal říci, za co je Bůh sesláním Grendela trestá. Označením Béowulfa za božího posla se také mimo jiné snaží zachovat Dánům i sobě tvář, jelikož jinak by mohli být označeni za zbabělce či neschopné bojovníky.⁹¹

Rozdíl mezi Béowulfem a Hróthgárem můžeme také nalézt ve výčtu jejich činů. Ačkoli je Hróthgár básníkem popisován jako velký král, který se zasloužil o blaho svého lidu, nejsou nám dány téměř žádné konkrétní příklady jeho hrdinských činů. Oproti němu Béowulf podává svědectví o zabíjení obrů při závodu s Breccou a své schopnosti potvrzuje zabitím obou nestvůr. Burroughs však upozorňuje, že tehdejší obecnost mohlo být s Hróthgárovými skutky obeznámeno a nebylo proto nutné je v básni připomínat. Jeho další slabostí může být nedostatek lidského kontaktu. Jedinou výjimkou je jeho vztah

---

⁹¹ Irving, E. B., *Rereading Beowulf*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1989, s. 57

s Béoulfem, se kterým rozmlouvá, chválí ho a uděluje mu dary. S ostatními členy svého dvoru, včetně své manželky či synů, však nerozmlouvá vůbec, s výjimkou Wulfgara, kterého pověřuje uvedením Béoulfa do síně.

Oproti němu Béoulf na dvoře nehovoří pouze s Hróthgárem, ale i s jeho ženou, s Unferdem i s ostatními Dány. Tuto svou vlastnost neztrácí Béoulf ani ve svém stáří, když v poslední části básně rozmlouvá se svými poddanými, kterým dává nejen příkazy, ale vysvětluje jim i důvody svých rozhodnutí, či vypráví příběhy o svém mládí. Burroughs tak na Hróthgára nahlíží jako na starého, odevzdaného krále, který se umí pouze ohánět prázdnými frázemi, a jehož slabost je nejlépe odhalena právě v neupřímném vztahu se svými nejbližšími.⁹²

Oproti Hróthgárovi je Béoulf pravým válečníkem, který vždy volí akci před zahálčivostí. To však neznamená, že by se vrhal do boje bez rozmyslu, což je zobrazeno před bojem s drakem. Když se dovídá o jeho plenění, přemítá nad tím, jestli útoky draka nepřicházejí jako trest za „překročení prastarého zákona“, který není blíže specifikován. Můžeme zde však pozorovat rozdíl mezi Béoulfem a Hróthgárem: Hróthgár nikdy nepřemýšlí nad tím, nebo nám to básník alespoň nesděljuje, že by útoky Grendela mohly přicházet jako trest za konání jeho či ostatních Dánů. Kvůli své víře v Boha, jenž je pánem veškerých skutků, může být jeho sebereflexe nižší než u Béoulfa, který naopak věří především ve vlastní sílu a události kolem sebe se snaží vysvětlovat následky svých činů.

Je však Hróthgár, navzdory nedostatkům, které Burroughs uvádí, opravdu zápornou či slabou postavou? Ne nutně. Co se týče jeho nedostatku kontaktu se svým dvorem, bylo by logické, kdyby byl omezen básníkem na minimum, jelikož hlavní postavou básně je Béoulf a Hróthgárova promluva v Heorotu by byla nejspíše v rámci příběhu nadbytečná. Jeho únavu, ulpívání na minulosti či další negativní aspekty představené Burroughsem můžeme označit za typické znaky stáří a Hróthgára za ně nemůžeme vinit. Hróthgár si je nejspíše vědom toho, že jeho fyzická síla již dávno pominula, a proto již ani nepomýšlí na to, že by se Grendelovi či jeho matce postavil, a to ani po smrti Aeschera, jehož smrt ho hluboce zasáhla. Místo toho přenechává úkol Béoulfovi, který je mladý a plný sil a vítězství nad nestvůrou je v jeho případě mnohem pravděpodobnější. Svou smrtí by nic nezískal, naopak by mohl oslabit svůj národ, podobně jako je uváděno u smrti Béoulfa po boji s drakem. Pokud by se proti nestvůrám postavil

---

⁹² Irving, E. B., *Rereading Beowulf*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1989, s. 60

s vědomím toho, že nad nimi stejně nemůže zvítězit, dopustil by se tak jednání vycházejícího z *ofermodu*, z něhož byl nařknut např. Byrhtnoth. *Ofermod* nese jednoznačně negativní konotaci a Hróthgár se tak možná zachoval lépe, když s nestvůrami nechtěl bojovat. Lépe poslouží svému lidu jako moudrý král, jehož rozhodnutí pramení z mnohaleté zkušenosti.

Hróthgára v tomto kontextu spíše můžeme vnímat jako určitý protipól Béowulfa, který svou sílu a rozhodnost neztratil ani na konci své vlády, kdy již dosáhl stejného věku jako Hróthgár. Béowulf je hodný obdivu právě proto, že si tyto kvality udržel i ve stáří, což je samo o sobě velmi vzácné. Samotné fyzické zdraví ovlivníme jen málo, a proto by nestačilo k tomu, aby díky němu byl Béowulf označen za hrdinu. Když však přidáme i odvahu, moudrost a rozvahu, tedy vlastnosti, za které jej chválí Hróthgár ve svém kázání, objevuje se před námi již skutečný hrdina hodný následování.

6.3 Souboj cti s Unferdem

V rámci cti si blíže představíme slovní souboj Béowulfa s Unferdem, který blíže přibližuje pohled Dánů na Béowulfa a odhaluje nám i některé Béowulfovy vlastnosti. V tomto klání se Unferd, jeden z vysoce postavených členů Hróthgárova dvora, snaží Dány přesvědčit, že Béowulf není tak mocný, jak sám tvrdí, a že je nebude schopen zbavit Grendela. Béowulf se snaží Dány přesvědčit o opaku a pozdější události básně dávají pravdu jeho slovům. Proč se ho však Unferd snaží vyobrazit jako špatného člověka, když do Dánska přichází jako potenciální osvoboditel jeho lidu? Sami Dánové se svého prokletí nedokáží zbavit již mnoho let a urážení někoho, kdo přichází v dobré víře, se na první pohled jeví jako velmi zvláštní. Epizoda s Unferdem má však odhalit Béowulfovou potenciální stinnou stránku, jelikož poukazuje na to, že jeho úmysly nemusí být tak šlechetné, jak by se z jeho promluv mohlo zdát.

Nejdříve si představme Unferda, jehož role na dánském dvoře není úplně jasná. V originále je označen termínem *pyle*, který můžeme překládat mnoha způsoby: mluvčí, šašek, posel, prorok či kněz zodpovědný za obětování bohům a výuku severské moudrosti. Enright však v Unferdovi spatřuje také předního válečného poradce, jehož úkolem je i udržovat co nejvyšší morálku válečníků a povzbuzovat v nich odvahu ke konání velkých

činů.⁹³ Posledně jmenovaný úkol by odpovídal tomu, jakým způsobem jedná s Béoulfem. Na první pohled se jej snaží urážet a snižovat hodnotu jeho skutků, čímž se ho však naopak pravděpodobně snaží povzbudit k souboji s Grendelem. Role mluvčího dánského dvora je také velmi pravděpodobná, jelikož se při Béoulfově příchodu ujímá řeči bez Hróthgárova svolení.

Spor Béoulfa a Unferda na dánském dvoře není obyčejnou hospodskou hádkou, ačkoli by se tak mohla jevit. Jednalo se o tzv. *flyting*, který byl typický pro všechny severské národy a měl svá nepsaná pravidla. Je zde následován vzorec, ve kterém jeden z účastníků napadne oponenta a nařkne ho z nečestného jednání. Oponent se brání a svou čest se snaží zachovat vyjmenováním velkých činů, mezi něž patřila porážka mocného nepřítele, účast ve válečných taženích, vítězství v soutěžích síly, či dokonce znásilnění. V naprosté většině takových klání je kladněji hodnoceno, pokud muž cestoval mimo svou zemi, ať už ve válečném tažení či za dobrodružstvím, než kdyby zůstal doma.⁹⁴

Clover rozlišuje v tomto kontextu dvě kategorie mužů: „stay-at-home“ a „adventurer“. Ačkoli byl tedy většinou lépe hodnocen „adventurer“, narazíme i na *flyting*, ze kterého vyšel jako vítěz muž druhé kategorie. Tento spor vedli dva bratři, z nichž jeden bojoval v zahraničí a druhý zatím spravoval zemi. Na výtku svého bratra, jenž mu vytýká, že se schovával doma stejně jako jejich sestra, reaguje vyjmenováním přínosných činností, které doma vykonal: nechal vystavět kláštery, přístavy či nemocnice.⁹⁵ Válečné činy tedy nebyly vždy nejvíce ceněny a vidíme, že i středověká severská kultura dokázala ocenit hodnoty, kterých si ceníme i dnes.

Když Unferd Béoulfa napadá, vyčítá mu mimo jiné jeho mladický souboj s Breccou. Brecca byl totiž králem, a pokud by v plaveckém závodě s Béoulfem zahynul, oslabilo by to jeho lid, který by byl vystaven útokům. Proto souboj označuje jako pošetilý a navíc jako vítěze označuje Breccu, který se na souš dostavil první. Béoulf proto dle něj selže i nyní, jelikož jeho slova jsou pouze chvástáním. Béoulf se v odpovědi moudře vyhýbá tomu, kdo vyhrál zápas samotný, ale poukazuje na to, že ve vodách narazil na mořské nestvůry, kterým musel čelit, a jejich porážka mu přinesla větší slávu, než zápas

---

⁹³ Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 92

⁹⁴ Tamtéž, s. 117

⁹⁵ Tamtéž, s. 120

samotný. Navíc poukazuje i na praktický dopad souboje s nestvůrami, které již nebudou ohrožovat námořníky.

Béowulf Unferdovi vytýká hned několik vlastností, kterými chce poukázat na to, že kritiku z jeho strany nelze brát příliš vážně. Jako první je zmíněna Unferdova opilost. Výše již bylo řečeno, že dle severské moudrosti je opilost považována za neřest a alkohol by měl být konzumován jen velmi střídmě, aby především u válečníků nedocházelo ke ztrátě sebekontroly. Pokud vezmeme v potaz Unferdovo vysoké postavení a jeden z výkladů *pyle*, chápající ho jakožto vykladače severské moudrosti, je jeho opilost vskutku diskreditující, jelikož by měl mužům jít příkladem.

Další Béowulfova výtka poukazuje na poměrně závažnou skutečnost, že Unferd ve své domovině zavraždil své bratry, a to navíc z pouhé žárlivosti. Jeho celá kritika Béowulfa pravděpodobně také pramení ze žárlivosti, když básník komentuje jeho promluvu:

„Mluvil svárlivě, neb zle ho mrzela
Géatova pouť, výprava plavcova;
nepřál si totiž, aby někdo jiný
předčil ho péčí o vlastní proslulost
a více o svůj dbal věhlas pod nebem“⁹⁶

Ačkoli byla vlastní sláva pro válečníky velmi důležitá, v tomto případě se zdá, že ji Unferd klade před zájmy celého národa a nepřeje si, aby je cizinec zbavil hrozby. Béowulf Unferdovi sděluje, že za bratrovraždu bude potrestán v pekle. Gwara dokonce Unferda nepřímou přirovnává ke Grendelovi, jelikož jeho činy také vycházejí z pýchy a žárlivosti. Ti, kdo propadli aroganci, pýše a žárlivosti, jsou ve *Vainglory* popsáni jako synové ďábla a jejich životy nemají pro Boha žádnou cenu.⁹⁷

Kdo tedy vychází z *flytingu* jako vítěz? To není úplně jasné, ačkoli Hróthgárova reakce nám napovídá, že je jím Béowulf, jelikož po skončení jeho řeči je dánský král jeho slovy potěšen. Nevnímá Béowulfa tedy jako Unferd, který jeho slova považuje za chvástavá. Důležité však je, kdo svá slova v takovém souboji dokáže potvrdit činy, a zde už Béowulfa můžeme označit za jednoznačného vítěze.

---

⁹⁶ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 86

⁹⁷ Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 102

Dle Petera Bakera neskončil souboj cti mezi Béowulfem a Unferdem *flytingem*, ale pokračuje po celou dobu Béowulfova působení mezi Dány. Zaměřuje se především na Unferdovo darování meče Hruntingu Béowulfovi před bojem s Grendelovou matkou. Meč mu ovšem nedává, ale jenom půjčuje. Proč by to však dělal, když předtím Béowulfa před celým dvorem kritizoval? Navíc již Béowulf sám nosí velmi silný meč a Hrunting je sice mocnou zbraní, ale nikdy nebyl použit v boji proti nestvůrám. Je možné, že se s Béowulfem chce již udobřit a po porážce Grendela věří v jeho schopnosti. Meč tak může sloužit jako nabídka ke smíru a uznání Béowulfova vítězství ve *flytingu*.

Unferd však může mít postranní úmysly. Samotné propůjčení či darování meče je považováno za velmi šlechetné, ovšem ještě důležitější je, že pokud by Béowulf z boje vyšel vítězně a meč vrátil Unferdovi, tak meč by se mu vrátil ještě silnější, než před propůjčením. Meče byly v očích Seveřanů součástí válečnicků, kterým patřily, a pokud by Béowulf s Hruntingem dokázal porazit Grendelovu matku, tak Unferdovi by náležela část cti z tohoto vítězství.⁹⁸ Tato teorie se nezdá nepravděpodobnou s přihlédnutím k tomu, že víme, jak mnoho Unferdovi záleželo na vlastním „věhlasu pod nebem“. V takovém případě je zapůjčení meče velmi sobeckou pohnutkou. Pokud Unferd natolik věřil v sílu meče, mohl jej vyzkoušet sám. Oproti Hróthgárovi, jehož neochota k boji byla zdůvodněna výše, Unferdovi nic nebrání v tom, aby se do boje vrhl. Jedná se o váženého a vysoce postaveného bojovníka, k němuž mají ostatní muži vzhlízet.

Unferdovi se ale nakonec přihodí přesný opak toho, co možná zamýšlel. Meč v boji selže a vrací se mu tak slabší, než byl dříve. Před bojem s Grendelovou matkou byl považován za jeden z nejmocnějších v Dánsku, vyhrál bezpočet bitev a nyní na něj bude pohlíženo jako na meč, který v největší zkoušce selhal. Podobně je na tom samotný Unferd. Selhání jeho meče symbolizuje selhání jeho samotného a nyní na něj můžeme pohlížet jako na poraženého ve všech ohledech od doby, kdy Béowulf připlul k dánskému břehu. Sám nebyl ochoten postavit se ani jednomu netvorovi, z *flytingu* vyšel jako poražený a jeho prohra byla stvrzena Béowulfovými činy. V kontrastu s ním můžeme spatřovat Béowulfovu velikost, jelikož jeho vlastnosti nejsou poměřovány s obyčejným válečnickem, ale s předním členem dánského dvora.

Béowulf však po souboji s Grendelovou matkou až do opuštění Dánska nemá potřebu Unferda urážet či znevažovat jeho meč. Při návratu meč chválí, ačkoli připomíná,

---

⁹⁸Baker, P., *Honour, Exchange and Violence in Beowulf*, Cambridge: D. S. Brewer, 2013, s. 95

že mu proti nestvůře nedokázal pomoci. Meč nevrací hned po souboji, takové gesto by ukazovalo, že dar považoval za bezcenný. Navrací jej až v hodovní síni a meč vychvaluje před celým dvorem. Samotné vynesení Hruntingu z jezera lze považovat za gesto dobré vůle vůči Unferdovi, jelikož Béowulf dostal z jerera i Grendelovu hlavu a zástitu obřího meče. Béowulf si tak Hruntingu musel opravdu vážit.

7. Béowulf jako antihrdina

Tato kapitola blíže přiblíží problematiku Béowulfovy povahy, konkrétně její potenciálně negativní aspekty, které jsou představeny v rozporu Béowulfa s Unferdem, na nějž se zaměřovala předchozí kapitola. Kapitola přiblíží termíny *wrecca* a *oferhygd*, z nichž především *oferhygd* je stěžejní kategorií, ohrožující Béowulfovu pověst odvážného válečníka a spravedlivého krále.

7.1 Wrecca

Termín *wrecca* je překládán jako „jedinec vyhnaný z domova, poutník cestující po cizích krajích“.⁹⁹ Termín má negativní zabarvení, jelikož se pravděpodobně jedná o někoho, kdo byl ze svého domova vyhnán za nějaký hanebný čin, či sám dobrovolně opustil domovinu s cílem toulat se světem a zapojovat se do nebezpečných bojů, ve kterých by získal nehynoucí slávu. Na takové osoby je vždy pohlíženo velmi obezřetně, jelikož neznáme jejich pravé úmysly či hodnoty.

Wrecca je odsouzen k osamělému životu jako člověk, vyloučený z lidského společenství. V současné době nám tato samotná okolnost nemusí připadat příliš problémová, jelikož žijeme mnohem více individualisticky. Důležitost začlenění do středověké společnosti přibližuje Gurevič. Cíle nebyly vytyčovány jednotlivci, ale společnostmi, jíž byl člověk součástí, a stejně tak při důležitých rozhodnutích se přihlíželo k potřebám celé skupiny. Morálka také nebyla záležitostí jednotlivce, nýbrž náležitostí příslušející rodině, rodu či sociální vrstvě. Ve společnosti dokonce panovalo přesvědčení, že morální vlastnosti se dědí podobně jako fyzické rysy a že krásu, ducha či čestnost je třeba hledat u urozených. Člověk postavený mimo zákon byl zbaven nejen všech práv dané společnosti, ale nebyl již považován za součást lidstva obecně. Takový člověk se vzdaloval na neosídlená místa a byl považován za vlkodlaka či vlka.¹⁰⁰ Jako vlčice je označena i Grendelova matka a právě Grendelův rod, jehož původ básník odvozuje od Kaina, je typickým příkladem *wreccy*. Za ohavný čin bratrovraždy jsou odsouzeni navěky žít v odloučení od lidské společnosti na nehostinném místě.

---

⁹⁹ <https://www.oldenglishtranslator.co.uk/>

¹⁰⁰ Gurevič, A. J., *Kategorie středověké kultury*, Praha: Mladá fronta, 1972, s. 123

Anglosasové rozlišovali několik typů *wreccy*. Prvním z nich je anonymní žena z *The Wife's Lament*, která je vyhnankyní z neznámých důvodů, pravděpodobně však kvůli jejímu milostnému životu. Druhým typem, zastoupeným například v *The Wanderer* či *The Seafarer*, je válečník, jehož pán a spolubojovníci zahynuli v bitvě, a je odsouzen k osamělému životu. Posledním typem, z něhož je podezírán Běowulf, je válečník, který byl vyhoštěn na základě násilných činů a své agresivní ambice chce prosazovat v cizích zemích.¹⁰¹

Wreccon byl v anglosaské literatuře kromě zmiňovaného Kaina a jeho potomků i sám Satan. Byl vyhoštěn z nebe za porušení věrnosti vůči svému pánu, tedy Bohu. Tím se vzdává posvátné přísahy a narušuje společenskou rovnováhu. Satan je zosobněním pýchy a arogance, a válečníci, kteří propadnou těmto vlastnostem, jsou odsouzeni k pecku a věčným mukám.¹⁰²

Ačkoli Běowulfa kritizuje, je i Unferd *wreccou*, a nikoliv jediným na Hróthdgárově dvoře. Běowulf připomíná jeho bratrovražedný čin, po kterém musel uprchnout ze své země, ve které by byl pronásledován jako zločinec. Neznáme však bližší okolnosti jeho činu, a tak jej nemůžeme označit za jednoznačně odsouzeníhodný. Běowulf však tuto okolnost při sporu obratně využívá a dává najevo, že se nenechá pomlouvat od někoho, kdo byl schopen zavraždit své bratry.

Podezření o Běowulfově identitě jakožto *wreccy* je vyjeveno hned při příjezdu Géatské družiny do Dánska, když jej spatří strážce pobřeží, který má důvodné podezření se domnívat, že se jedná o nájezdníky. Jeho pochybnosti sdílí i Hróthgárův herold, který se předtím, než družinu pustí ke králi, musí přesvědčit o jejich úmyslech:

„Doufám, že vede vás kuráž a velkodušnost,

ne že co vyhnanci Hróthgára hledáte.“¹⁰³

Pochybnosti obou mužů o družině, a především o samotném Běowulfovi, předznamenávají pocity, které budou cítit po celou dobu jeho návštěvy i ostatní Dánové. Nejvíce znatelný je jejich odtazitý vztah k Běowulfovi po porážce Grendela. Předpokládali bychom, že poté, co Dány zbavil tvora, jenž je terorizoval po dvanáct let a proti němuž už nikdo nebyl ochoten bojovat, by jej oslavovali jako hrdinu. Jediné kladné odezvy se dočká

---

¹⁰¹ Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 74

¹⁰² Tamtéž, s. 79

¹⁰³ *Běowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 78

od Hróthgára, který navíc jako první děkuje Bohu. Nedostává se mu však hromadného provolávání slávy ani přípitků za jeho velký čin.

Na Béowulfa vrhá stín i jeho otec, o kterém Hróthgár praví, že kdysi vyvolal spor, který ohrozil Dány. Tento fakt Béowulfovi sice nepředkládá jako výtku, ale pokračuje tím, že mu otce před konfliktem zachránil tím, že musel útočící národ uplatit. Béowulf tak může Dány být vnímán jako dlužník.

Dojem *wreccy* může Béowulf vzbuzovat tím, že se u dánských břehů objevuje bez pozvání a nenese ani žádný oficiální dopis, který by jej označoval za vyslance Geatů, jeho výprava tak může působit jako soukromý podnik. Dánům však není úplně neznámý, Hróthgár zmiňuje jeho proslulou sílu, která má být dokonce třicetkrát vyšší, než u obyčejného válečníka. Je tedy pochopitelné, že muž takové síly vzbuzuje u Dánů především obavy, protože jeho záměrem může být i převzít po Hróthgárovi vládu. Taková možnost je skutečně naznačena po porážce Grendela, kdy král Béowulfa pasuje do role svého syna, čímž by mu nárok na trůn skutečně vznikl. Tohoto nebezpečí si všimla i královna Wealtheow, která Hróthgárovi musí připomenout, že již mají vlastní syny, kteří by se měli stát jeho nástupci.

Béowulf nám však nakonec nedává důvod domnívat se, že by *wreccou* skutečně byl. Pomáhá Dánům zbavit se obou nestvůr a dluh svého otce odčiní více než dostatečně. Hróthgárovy dary s pokorou přijímá a nijak nedává najevo, že by snad zamýšlel stát se zdejším králem. Pokud by byl vyhnanecem, dary by si nechal pro sebe a pokračoval by ve svém tažení za věčnou slávou. Vrací se však zpět do země Geatů rovnou na dvůr krále Hygeláka, jemuž nabízí dary, které poctivě získal vlastním úsilím. U dvora je vřele přijat a za příkladnou reprezentaci geatského národa je odměněn dalšími skvosty.

7.2 Oferhygd

Termín *oferhygd* je překládán jako pýcha, domýšlivost či arogance¹⁰⁴ a společně s termínem *wrecca* představuje negativní osobní vlastnosti, jimž by se válečník měl vyhýbat. Před *oferhygdem* varuje Béowulfa především Hróthgár při svém kázání po porážce obou nestvůr. Za jeho velké činy ho chválí, varuje ho však před tím, aby svůj úspěch nebral v budoucnu nikdy za jistý, a především aby nepřeceňoval svou sílu, která je pouhým darem od Boha a jejíž trvání může být kratší, než si myslíme, jelikož každého

---

¹⁰⁴ <https://www.oldenglishtranslator.co.uk/>

poznamená stáří či nemoc. Sám Hróthgár slouží jako důkaz tohoto prohlášení, jelikož kvůli svému stáří již není schopen zbavit svůj lid nebezpečí v podobě nestvůr.

Pokud válečník zažívá pouze vítězství a nezná prohru, je to sice důkazem jeho odhodlanosti a síly, ale může se to stát naopak i jeho zkázou, jelikož s každým vítězstvím může další potyčky brát na čím dál lehčí váhu a podceňovat svého nepřítele. Ještě nebezpečnější než pro válečníka je takový stav pro krále, který svou lehkomyšlností může ohrozit celý národ. Král, jehož přemohl *oferhygd*, se pouští do zbytečných konfliktů, čímž ohrožuje životy svých mužů, kterých si tak přestal vážit. Jejich rady bere na lehkou váhu a rozhoduje se pouze dle vlastního přesvědčení. Svým vládnutím se snaží dosáhnout osobní slávy, což nemusí být na škodu u řadového válečníka, ale stává se zkázonosným u krále, který musí myslet především na blaho lidu. Termín podobný *oferhygdu* můžeme nalézt i v řecké kultuře, ve které je nazývan *ate*; šílenství, blud, pošetilost. Válečník, jehož *ate* přemohlo, nevnímá nepřiměřenost svých tužeb a je slepý ke své posedlosti. K *ate* se přiznává například král Agamemnon.¹⁰⁵

Scopové na Heorotu zpívají v příběhových odbočkách o králích, kteří jsou sice považováni za velké a slavné, ale nakonec byli přemoženi *oferhygdem*, a stejně tak jsou považováni i za *wreccu*. Jejich přítomnost v básni tak poukazuje na možnost, že i Béowulf *oferhygd* přemůže, jelikož zatím nezná prohru. V básni je sice zmíněno, že v mládí byl mezi Geaty považován za slabého, konkrétní důvody jsou nám však zatajeny. Svými činy se tak pravděpodobně mimo jiné snaží Geatům, stejně jako v Dánsku Unferdovi, dokázat, že se v něm mýlily.

Prvním králem, který je zmíněn ve scopově písni, je Sigemund, jenž dokázal sám porazit draka a získat jeho poklad, což předznamenává osud Béowulfův. Ačkoli někteří literární kritici vnímají Sigemunda také jako postavu, která pravděpodobně podlehl *oferhygdu*¹⁰⁶, báseň jej představuje jako hrdinu, jenž byl oslavován jako statečný král.

Jako jednoznačně špatný král je však představen Heremod, jehož i Hróthgár udává jako špatný příklad krále, z jehož chyb by se měl Béowulf poučit. Heremod stejně jako Béowulf oplýval velkou silou, která z něj však později udělala tyrana, jenž zabíjel vlastní

---

¹⁰⁵ Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 209

¹⁰⁶ Dle Freda C. Robinsona se jedná o *wreccu*, jenž se dopouštěl zbytečného násilí a mimo jiné byl vinen i z incestu se svou sestrou. Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 65

válečníky. Své družiníky přestal odměňovat dary, čímž porušoval velmi důležitou tradici, která měla vytvářet osobní pouto mezi králem a jeho nejbližšími následovníky.

Největší prostor je však věnován Hengestovi, hlavnímu hrdinovi z Finnsburské příběhové odbočky. Příběh začíná bitvou, ve které Dánové prohrají nad Frísy v čele s Finnem. Dánský velitel Hnaef v bitvě umírá, jeho bojovníci uznávají porážku a souhlasí s tím, že budou bydlet na Fríském hradě pod jejich vládou. Obě strany jsou po bitvě oslabeny a dochází tak k domluvě, že Frísové budou Dány hostit za předpokladu, že již opustí myšlenky na boj. Dánové stráví na hradě celou zimu a po celou tuto dobu Hengest pomýšlí na to, že pomstí své muže a Finna zabije. Zamýšlený čin na jaře skutečně vykoná; zabíjí Finna a odvádí jeho manželku Hildeburh, původem z Dánska, domů. Hengest tak může být považován za zrádce, který porušil slib smíru s Finnem, a jeho povaha vykazuje velmi násilné sklony. Zabitím krále Frísů se stává jejich králem, čímž lze jeho situaci srovnat s *Béowulfovou*; mocný válečník se dostává do cizí země, jejíž obyvatelé mohou předpokládat, že se bude chtít násilím stát jejich králem.

Poslední příběhová odbočka nás seznamuje s královnou Fremu, u které se nejedná přímo o *oferhygd*, nacházíme u ní však také negativní charakterové vlastnosti. Fremu žila u dvora svého otce a její krása se stala pověstnou. Každý muž, který dvůr navštívil, se chtěl o její kráse přesvědčit a spočinout na ní zrakem. Fremu však takové chování po čase začalo vadit natolik, že každého, kdo na ni pohlédl, zavraždila. Otec se jí snažil domluvit, aby svého krutého chování zanechala, což se mu nakonec skutečně podařilo. Když se Fremu odstěhovala na dvůr svého manžela, stala se z ní příkladná královna.

Pokud Fremu srovnáme s Heremodem, dostáváme dva typy postav, které pohlcuje určitá nenávist či lhostejnost k ostatním, v případě Fremu však dochází k vnitřnímu obratu nejspíše díky jejímu otci, který ji přesvědčil o špatnosti jejího dosavadního chování. Heremoda se snažili změnit jeho nejbližší spolubojovníci, ovšem bez úspěchu. Je tedy důležité, jestli umíme naslouchat svým nejbližším, což může být zvlášť obtížné pro ty, kteří se nacházejí na vrcholu společenské hierarchie. Formálně nemusí poslouchat nikoho, ovšem pokud nedokáží přijmout radu ani od svých nejbližších, mohou být přemoženi *oferhygdem* a přivést tak do záhuby sebe i své blízké. V případě *Béowulfa* je tak důležité, jestli pozorně poslouchal Hróthgára, který ho před zatvzeleností a pýchou varoval.

7.2.1 BÉOWULFŮV OFERHYGD

O *oferhygdu* lze u BÉOWULFA hovořit u prvního souboje, ve kterém se střetl s Grendelem. O nestvůře ví, že bojuje pouze holýma rukama, a tak i BÉOWULF prohlašuje, že se s Grendelem utká bez meče, se kterým by ho mohl porazit snadno. Takové prohlášení se zdá skutečně velmi chvástivé, jelikož Dánové jej nebyli schopni porazit ani s nejlepší výzbrojí. Unferdova kritika BÉOWULFA ohledně jeho vychloubačnosti má tak v tomto bodě poměrně silné opodstatnění. BÉOWULF prohlašuje, že pokud by nad Grendelem zvítězil za pomoci meče, nepřinesl by mu takový skutek zdaleka takový věhlas jako souboj holýma rukama.

Takovým rozhodnutím vzniká rozdíl mezi tím, co BÉOWULF prohlašuje, a jak ve skutečnosti jedná, jelikož jeho hlavní pohnutkou má být dle jeho slov zbavení Dánska Grendela. Rozhodnutí bojovat beze zbraní však napovídá, že jeho skutečnou motivací je získání osobní slávy, kterou sám v Dánsku označuje jako nejvyšší cíl všech mužů. Grendela sice stejně žádná čepel nedokáže zranit, ale to není podstatné, jelikož o této skutečnosti BÉOWULF před soubojem neví.

Z tohoto důvodu na BÉOWULFOVI leží stín pochybností ohledně jeho motivace a nařčení z *oferhygdu* může být v tomto ohledu oprávněné. BÉOWULFOVO CHOVÁNÍ JE ZDE PŘESNĚ TAKOVÉ, JAKÉ HRÓTHGÁR POZDĚJI ODSUZUJE VE SVÉM KÁZÁNÍ; JEDNÍM Z BODŮ JE PODCEŇOVÁNÍ PROTVÍNIKA, COŽ ODMÍTNUTÍ ZBRANĚ PROTI OBÁVANÉ NESTVŮŘE BEZESPORU JE. BÉOWULF NAKONEC VE SVÉM PODNIKU USPĚJE A NEJEN TO; ZABÍJÍ I GRENDELUVU MATKU, COŽ NEBYL JHO PŮVODNÍ ZÁMĚR. HRÓTHGÁR JE MU UPŘÍMNĚ ZAVÁZÁN, ALE VIDÍ, ŽE NA BÉOWULFOVI LEŽÍ STÍN, KTERÝ BY JEJ V BUDOUČNU MOHL ZMĚNIT V TAKOVÉHO ČLOVĚKA, JAKÝM BYL NAPŘÍKLAD HEREMOD, A PROTO JEJ VE SVÉM KÁZÁNÍ VARUJE.

Ačkoli pohrdnutí zbraní v souboji mohlo vycházet z *oferhygdu*, je BÉOWULFOVO CHOVÁNÍ ČÁSTEČNĚ OMLUVITELNÉ DÍKY SKUTEČNOSTI, ŽE JE OBYČEJNÝM VÁLEČNÍKEM A NIKOLIV JEŠTĚ KRÁLEM. JAK BYLO ŘEČENO VÝŠE, VÁLEČNÍK A KRÁL BY MĚLI JEDNAT ROZDÍLNĚ, JELIKOŽ KRÁL NESE ZA SVÉ ROZHODNUTÍ VELKOU ZODPOVĚDNOST A NEMŮŽE SI DOVOLIT RISKOVAT SVŮJ ŽIVOT PRO OSOBNÍ SLÁVU STEJNĚ, JAKO ŘADOVÝ VOJÁK, U KTERÉHO JE TO NAOPAK V MNOHA PŘÍPÁDECH ŽÁDOUCÍ. NA DRUHOU STRANU BY VŠAK JEHO SMRT ZNAMENALA, ŽE DÁNOVÉ BY BYLI DÁLE VYSTAVENI NEUSTÁLÝM ÚTOKŮM GRENDELA, KTERÝ BY NADÁLE OHROŽOVAL JEJICH ŽIVOTY.

Při souboji s Grendelem byl Béowulf ještě mladý, a navíc se tento souboj odehrál ještě před Hróthgárovým kázáním, které v příběhu hraje významnou roli. Záleží totiž na tom, jestli se dle králových rad bude či nebude řídit a jakým králem se stane. Klíčovou událostí v posouzení Béowulfova *oferhygdu* je tak souboj s drakem, který se odehrává na konci příběhu, a především v závěru Béowulfova života. Ještě před samotným soubojem však básník částečně hodnotí hrdinův život a dozvídáme se, že geatský lid žil po padesát let Béowulfovy vlády v míru a hojnosti a žádný národ si netroufl, pravděpodobně díky Béowulfově pověstné síle, je napadnout. Samotný tento fakt hovoří v Béowulfův prospěch, jelikož žádný verš neprozrazuje, že by snad Béowulf byl krutý či že by zanedbával svůj lid.

O důvodech bojovat či nebojovat s drakem již bylo částečně pojednáno v kapitole o cti a odvaze, existují zde však další elementy, které v této práci zatím nebyly zahrnuty. Jedním z nich je povaha draka, na které se literární kritici nedokáží shodnout. Někteří jej považují za pouhé zvíře, jež nemá vůli a o svých činech nerozhoduje jako například Grendel, který je výslovně označen jako nepřítel Boží. Bible však draka a podobná monstra označuje jako absolutní zlo, se kterým je třeba bojovat. S tímto pohledem souhlasí i Tolkien, který draka považuje za zástupce Zla.¹⁰⁷ V takové roli vystupují i draci v jeho příbězích Středozemě, jelikož žádný z jejich zástupců není na straně dobra. S příznačným přirovnáním přichází Niles, pro něhož je drak zlý v podobném smyslu, jako je nebezpečné zemětřesení či tornádo, které se dostane lidem do cesty.¹⁰⁸ Jeho názor tak lze srovnat s teorií, která draka považuje spíše za nemyslivé zvíře.

Není tedy úplně důležité, z jakých pohnutek drak zabíjí, jeho hrozba je však natolik velká, že se jí Béowulf nakonec rozhodne čelit. Oproti přírodním katastrofám, se kterými se člověk prostě musí smířit, se lze dračímu řádění postavit, a to je Béowulfova šance konat. Jeho chování lze vnímat jako archetyp hrdiny, který vždy raději zvolí čin před pasivitou, a můžeme zde i pozorovat rozdíl mezi ním a Hróthgárem, kterého ani nenapadlo se Grendelovi postavit, ačkoli oba králové čelí zásadní hrozbě v podobném věku. Pozitivní výsledek Béowulfovy akce není zaručen, čehož si je nejspíše vědom, jelikož se před bojem pohrouží do meditativního stavu. Nakonec však volí akci, a lze se domýšlet, že ať už bude

---

¹⁰⁷ Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 251

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 253

výsledek jakýkoli, bude pravděpodobně lepší, než kdyby svůj národ ponechal osudu a drakovi napospas.

Dalším důležitým elementem v souboji s drakem je poklad, jelikož snaha o jeho získání může pramenit z egoistických důvodů, které by poukazovaly na pohnutky spojené s *oferhygdem*. Takový názor zastává například Eric Stanley, dle něhož byl zisk pokladu hlavní motivací. Dokazuje to tím, že Béowulf o pokladu mluví v mnoha pasážích, a dokonce jej chce za každou cenu spatřit, i když je smrtelně raněn, aby se mu, dle jeho slov, lépe umíralo.¹⁰⁹

Zlato a další vzácné kovy však neměly pro Seveřany prvořadě materialistický význam, jak dokládá Gurevič. Podle představ severských národů se do pokladů, které člověk získal, vtělily jeho nejlepší vlastnosti a bojový zdat, a zlato a stříbro mělo v jejich očích posvátnou moc.¹¹⁰ Pokud přihlédneme k faktu, že Béowulf prohlašoval, že poklad chce získat pro Geatský národ, dává jeho urputná snaha poklad získat smysl. Pokud se v pokladu odrážela moc jeho předchozích držitelů, podobně jako tomu bylo například u mečů, jak bylo řečeno u Unferdovi půjčky Hruntingu, měl dračí poklad nesmírnou moc, kterou chtěl Béowulf propůjčit svému národu.

Podobným způsobem obhájí zisk pokladu či zbraně i Peter Baker; poklad získaný od poražených nepřátel vyjadřuje radost z výhry a stvrzuje naše vítězství. Pokud si válečník z boje nic neodnáší, jeho výhra je pouze poloviční. Poražení nepřítele a odebrání jeho majetku i zbraní je zaznamenáno dokonce v Bibli, z čehož křesťanský básník také mohl čerpat: „Ale Syn Boží přišel, silnější než on, porazil jej a sebral mu jeho zbraně a skoncoval s jeho úskoky.“¹¹¹

---

¹⁰⁹ Gwara, S., *Heroic Identity in the World of Beowulf*, Leiden, Boston: Brill, 2008, s. 280

¹¹⁰ Gurevič, A. J., *Kategorie středověké kultury*, Praha: Mladá fronta, 1972, s. 168

¹¹¹ Baker, s. 47 “But God’s Son came, stronger than he, and conquered him, and took his weapons from him and overthrew his wiles“

8. Béowulfova smrt

Význam Béowulfovy smrti může být vykládán mnoha způsoby podle toho, jak hodnotíme průběh jeho života. Ti, kteří jej budou posuzovat jako *wreccu* a volbu bojovat s drakem budou považovat za propadnutí *oferhygdu*, budou i jeho smrt a vyhlídka Geatského lidu posuzovat spíše v temných obrysech. Snad jako u všech básní, ani u *Béowulfa* nelze naprosto objektivně posoudit jeho význam a definitivně zhodnotit symboliku všech pasáží. Tolkien¹¹² přichází s tvrzením, že lepší vyhlídka na pochopení básně má naopak prostý člověk. Připomíná, že *Béowulf* byl více, než literárními kritiky, zkoumám ostatními vědami, jako je například mytologie, archeologie, folkloristika a další, jako by se zapomínalo na to, že se jedná především o báseň a uznává, že před vlastním rozbořem nepřečetl všechny významné studie.

Předkládaný význam Béowulfovy smrti bude spíše pozitivní, protože věřím, že i přes různá nařčení, cílící na jeho snahu o zisk posmrtné slávy, se jedná o hrdinu, jenž zajistil svou vládou geatskému lidu život v prosperitě a hojnosti. Soudit tak lze i podle toho, že básník nestojí v hodnocení postav stranou. Některé postavy, v jejichž čele je Grendel, popisuje čistě zápornými přívlastky, v případě Béowulfa se však nesetkáváme ani s jedním jednoznačným popisem, jenž by jej kritizoval. Naopak pozitivních přívlastků bychom mohli najít velké množství. I postavy příběhu v samém závěru vyjadřují padlému králi respekt a vděčnost za jeho vládu:

„Kolem mohyly kroužilo na koních
dvanácte reků vznešeného rodu;
sdíleli smutek nad smrtí krále,
slova o muži spřádali v písni,
vzdávali dík za jeho vládu,
odvahu a smělost.“¹¹³

---

¹¹² Tolkien, J. R. R., *Netvoři a kritikové*, Praha: Argo, 2006, s. 12

¹¹³ *Béowulf*, přeložil Jan Čermák, Praha: Torst, 2003, s. 216

Žádná pasáž nám nenapovídá, že by postavy básně *Béowulfem* nakonec pohrdly jako člověkem, jenž nakonec přece jenom propadl *oferhygdu*. *Béowulf* tedy uposlechl *Hróthgárov*y rady a stal se příkladným vládcem.

Ani sám *Béowulf* na sebe nepohlíží jako na člověka, jenž by v životě selhal. Do kontrastu k němu můžeme opět postavit starého krále *Hróthgara*, na kterého z výše uvedené charakteristiky můžeme nahlížet jako na postavu, která částečně selhala a není již schopna vyvést svůj lid z nebezpečí. *Hróthgár* si je své částečné slabosti vědom a svého bratra označuje za silnějšího člověka. *Béowulf* však až do poslední chvíle svého života držel nebezpečí od *Geatů* co nejdál a svou úlohu jakožto ochránce říše se snaží naplnit i posledním heroickým činem.

Před bojem rekapituluje svůj život, jehož nejdleší náplní bylo především kralování *geatskému* lidu, a sám jej hodnotí jako dobrý. Vyzdvihuje i svou štedrost v udílení darů válečníkům, což byla velmi důležitá součást válečnickova života. Na panovníka, jenž by s dary šetřil, by rozhodně nebylo vzpomínáno v dobrém. Vyzdvihovat takto své přednosti před ostatními válečníky by se mohlo jevit jako projev chvástivosti, ovšem stejně jako *Hróthgár* byl *Béowulfovou* chlubitvou řečí potěšen na dánském dvoře, i zde lze hovořit spíše o objektivním zhodnocení vlastních činů, které skutečně nebyly malé. Jak již bylo zmíněno, i *Edda* připomíná, že umět ukázat vlastní činy v dobrém světle může být pro válečníka stejně důležité, jako vykonat skutky samotné. Tato skutečnost je nejspíš spjata především se slávou, kterou *Béowulf* i *Edda* často vyzdvihuje jako hlavní motivaci válečníka. Bez slovního šíření by i ten nejheroičtější čin přišel v tomto ohledu vniveč.

Ačkoliv byl *Béowulf* úspěšným králem a uspěl i ve své poslední zkoušce při obraně svého národa, závěrečný tón básně je poněkud temný a prostřednictvím promluvy truchlící ženy je *Geatům* předpovídán zlý osud v podobě nájezdů okolních národů, pro které bude *Béowulfova* smrt vnímána jako oslabení *geatského* národa, jenž si budou chtít podmanit. Ačkoli smrt v boji může být vnímána jako prohra, v *Béowulfově* případě ji lze vnímat, především díky jeho vysokému věku, spíše jako naplnění jeho života. Smrt v boji představovala pro válečníka nejpřirozenější podobu odchodu ze světa, jak dokládá *Taine* na příkladu *northumbrijského* vévody, jenž umírá v posteli na úplavici a svoji smrt potupně přirovnává ke smrti krav: „Alespoň mne oblečte do mého krunýře, opásejte mi můj meč,... aby velký válečník jako já zemřel jako válečník.“¹¹⁴ *Béowulf* si tak ve svém vysokém věku

---

¹¹⁴ *Taine, H., Dějiny literatury anglické*, Praha: Josef Pelol, 1902, s. 15

nemůže přát lepší smrt, než padnout v boji proti tak mocnému nepříteli, jakým je drak, kterého navíc dokáže také usmrtit.

I přes Béo-wulfovou smrt však pro Geaty nemusí nastat těžké časy, jak je na konci básně prorokováno. Všechny dobré vlastnosti, kterými Béo-wulf disponoval, budou nadále žít ve Wiglafovi, jenž se dokonce může stát následníkem trůnu, jelikož Béo-wulf nezplodil žádného potomka. I přesto, že Béo-wulf společníkům sdělil, že chce proti drakovi bojovat sám, Wiglaf mu při nejtěžší chvíli přispěchal na pomoc, neohlížeje se na fakt, že ostatní bojovníci utekli. Po smrti Béo-wulfa kárá uprchlé válečníky a vydává rozkazy, které jsou uposlechnuty, což poukazuje na jeho přirozenou autoritu a schopnost vést ostatní.

Pokud na Geaty v budoucnu okolní národy skutečně zaútočí, nemůžeme takovou skutečnost opět vnímat v čistě negativním světle, pokud si připomeneme podstatu násilí, jak byla vnímána středověkou společností. Přítomnost násilí a válek byla považována za přirozený stav, a pokud se tedy válka opět stane součástí života Geatů, tak se v tomto smyslu obnoví rovnováha boje a míru, který zde panoval po padesát let. Je dokonce možné, že za takovou dobu geatský národ zbohatl i po materiální stránce a na boj se dokáže dobře připravit a úspěšně čelit nájezdníkům. Na druhou stranu si však také mohl příliš zvyknout na sílu a pověst jediného muže, který držel útočníky dále od jeho hranic, a tím se oslabit. Ať už však Geaty čeká jakýkoli osud, Béo-wulf učinil, co bylo v jeho silách, aby byl příznivý.

9. Vliv *Béowulfa* na současnou tvorbu

9.1 J. R. R. Tolkien

Pravděpodobně nejvýznamnějším spisovatelem, jenž byl ovlivněn středověkou hrdinskou literaturou, včetně *Béowulfa*, je John Ronald Reuel Tolkien. Ačkoli zemřel v roce 1973, jeho dílo stále vzbuzuje zájem čtenářů po celém světě především díky filmovému zpracování *Pána prstenů*. Velkou zásluhu o šíření jeho děl má v současnosti i jeho nejmladší syn Christopher, jehož editorská práce dává vzniknout novým příběhům, které Tolkien nestihl publikovat jako ucelené práce, ačkoli se ve zkrácených podobách vyskytují v jeho publikacích encyklopedického rázu, jakou je např. *Silmarillion*.

O Tolkienově vztahu ke středověké literatuře, a především k *Béowulfovi*, se dočítáme v jeho eseji *Netvoři a kritikové*. Tolkiena můžeme označit téměř za obránce *Béowulfa*, který báseň hájí před často nemilosrdnou kritikou ostatních teoretiků. Např. o W. P. Kerovi, ke kterému však dle vlastních slov chová hlubokou úctu, prohlašuje, že byl příliš sečtělý na to, aby dokázal ocenit příběh, jenž je ve své podstatě velmi jednoduchý.¹¹⁵ Tolkien zároveň oponuje tím, že jednoduchým se příběh může zdát současnému čtenáři, který má možnost se obeznámit s nepřeberným množstvím příběhů z celého světa. Pro středověkého posluchače měl však pravděpodobně velkou hodnotu díky své vážnosti a obraznosti. Při čtení *Béowulfa* se tak musíme alespoň částečně oprostít od naší náročnosti a vžít se do role středověkého posluchače.

Tolkien svůj svět Středozeemě vytvářel naprosto odlišným způsobem od ostatních moderních autorů, pro které je psaní hlavním živobytím a není pro ně mnohdy problém vydávat knihu každý rok, což v mnoha případech ubírá na kvalitě děl. Tolkien vytvářel svůj svět po malých krůčcích po celý svůj život a mnoho příběhů opustil jen proto, aby se věnoval dalším příběhovým odbočkám a postavám, které si zasloužily podrobnější popis. Díky takovému způsobu vytváření světa můžeme v Tolkienovi spatřit člověka, jenž choval hlubokou lásku k samotnému vyprávění příběhů, ve kterých není nutné za každou cenu hledat smysl či symboliku, ale těšit se z jejich samotné podstaty. S podobným přístupem byly dost možná vytvářeny i příběhy středověkých autorů. Svá díla ani nepodepisovali,

---

¹¹⁵ Tolkien, J. R. R., *Netvoři a kritikové*, Praha: Argo, 2006, s. 15

můžeme tak u nich vyloučit snahu o získání osobní slávy. Příběhy skládali pro potěšení vlastní i posluchačovo a dnes je vnímáme jako svébytnou součást tehdejších kultur.

Pánovi prstenů předcházel *Hobit*, jehož atmosféra se podobá spíše pohádce, kterou chtěl Tolkien předčítat svým dětem. Styl vyprávění *Pána prstenů* však již připomíná vážné vyprávění středověkých eposů se statečnými hrdiny, nestvůrami a velkolepými úkoly. U některých postav bychom našli vlastnosti podobné s Béowulfem. Aragorn je, stejně jako Béowulf, zkušený bojovník, jenž se nezalekne žádné výzvy, a oba pochází z královské rodiny. Než však sami získají trůn, musí vykonat hrdinské činy. Se starým Béowulfem v druhé části básně lze srovnat krále Theodena, který navzdory vysokému věku sám vyráží do bitvy, jelikož to považuje za povinnost ke svému lidu. V neposlední řadě je to i hlavní protagonista *Pána prstenů*, Frodo, u kterého sice nelze hovořit o válečnické povaze, jeho odhodlanost a vytrvalost při pouti ke zničení prstenu je však bezesporu neobyčejná.

Frodovým prvním úkolem bylo pouze donést prsten do Roklinky, ve které je rozhodnuto, že musí být zničen až v daleké zemi Mordoru. V této chvíli se již Frodo mohl vrátit domů, jelikož se ho celá záležitost přímo nedotýkala. Když se však dozvěděl o závažnosti celého problému, bere záležitost do vlastních rukou, jelikož si uvědomuje, že prsten musí být zničen za každou cenu. Při svém putování si uvědomuje náročnost svého úkolu, který jej může stát život a nechce riziku vystavit ostatní členy družiny, stejně jako Béowulf nechce při souboji s drakem ohrozit život ostatních válečníků a drakovi čelí sám. Nakonec se jim však pomoci dostává v nejtěžší chvíli od věrných přátel, ačkoli dříve jejich pomoc odmítli. Frodovi jde na pomoc Sam podobně jako Wiglaf pomáhá Béowulfovi.

Podobnost můžeme nalézt nejen u hrdinů, ale i u nestvůr obou příběhů. Nejvíce patrná je u Gluma, kterého můžeme přirovnat ke Grendelovi. Obě postavy nejsou nestvůrami odjakživa, jelikož mají lidský původ. Glum byl nejdříve hobitem, který zavraždil svého příbuzného kvůli prstenu. Jeho zločin jej vyloučil ze společnosti a stvořil z něj odpudivou bytost s kanibalistickými sklony. Stejně tak Grendel pochází z rodu Kainova, jehož potomci jsou také odsouzeni k věčnému vyhnanství.

Balroga lze přirovnat k drakovi, se kterým svedl boj Béowulf. Je to velká démonická bytost žijící v podzemních síních, jež byla probuzena trpaslíky, kteří v podzemí hledali poklad. Drak v *Béowulfovi* byl probuzen téměř identickým způsobem; byl mu odcizen kalich z jeho pokladu. Když společenstvo prstenu prochází opuštěnými trpasličími síněmi, narazí na balroga, se kterým se do boje pouští Gandalf, který, stejně jako Béowulf,

nechce, aby jej do boje kdokoli následoval, a naléhá na ostatní, aby utekli do bezpečí. Stejně jako Béo-wulf i on nestvůru porazí a zároveň sám umírá, ačkoli Gandalf je později znovuzrozen.

Tolkienovi hrdinové nejsou v mnoha případech pouze nesporně kladní, ale leží na nich stín, díky kterému u nich lze hovořit o kategorii *oferhygdu*, se kterým bojuje i Béo-wulf. Hlavní protagonista *Húrinových dětí*, Túrin, byl donucen uprchnout ze své rodné země, která byla napadena přívrženci temného pána Morgotha, předchůdce Saurona. Útočiště nachází v elfské říši Doriathu, kde se vypracoval až na hlavního velitele vojsk. Bytostně však nesouhlasí s vedením boje proti temným silám Morgotha, který do jeho příchodu po mnoho let spočíval pouze v obraně. Túrin je však spalován čirou nenávistí k nepříteli a volí raději útok. Jeho chování vede k vyloučení z elfské říše a po několik let je z něj vyhnanec. Celý svůj život vyhledával pouze svár s nepřítelem, čímž jej nakonec vyprovokoval natolik, že vyslal do říši lidí a elfů vojska v mnohem větším počtu než dříve. Túrinova snaha zabít co nejvíce nepřátel je tak vykoupena i mnohem větším počtem mrtvých na straně elfů a lidí.

Velmi podobný je i osud Berena z příběhu *Beren a Lúthien*. Vypráví o smrtelníkovi Berenovi, který se zamiloval do elfské princezny Lúthien. Jejich vztah však Lúthienin otec neschvaloval a ironicky poznamenal, že ruku své dcery by Berenovi svěřil za předpokladu, že by mu donesl jeden z elfských klenotů zvaných silmaril. Všechny tři silmarily však spočívaly na koruně temného pána Morgotha a takový čin nepokládal nikdo za splnitelný. Beren je však ochoten udělat pro Lúthien cokoli: cestuje do samého středu nepřítelovy země a silmaril králi nakonec donese. Krádeží však Morgotha rozzuří natolik, že stejně jako v příběhu Túrina vysílá do zemí elfů a lidí ohromnou část svého vojska, která nezná slitování, a Berenův čin tak připraví mnoho lidí, včetně jeho samého, o život. Láska jediného muže tak přinese strast do života celé společnosti.

Tolkienovo dílo mělo naprosto zásadní vliv na vývoj fantasy žánru, ve kterém zprostředkovaně ožívá vliv středověkých příběhů, včetně *Béowulfa*. Ačkoli mnoho děl tohoto žánru lze označit za brakovou tvorbu, objevují se i hodnotná díla, mezi něž v současné době patří i série *Píseň ledu a ohně* G. R. R. Martina, který přiznává, že bez Tolkiena by jeho dílo nemohlo vzniknout.¹¹⁶ Stejně jako před mnoha staletími je i dnešní

---

¹¹⁶ <http://georgerrmartin.com/notablog/2019/04/29/grrm-talks-jrrt/>

čtenář přitahován nebojácnými hrdiny a monstry, se kterými je potřeba vybojovat souboj o světlejší zítřky.

9.2 Filmové zpracování

V neposlední řadě byl podle básně natočen v roce 2007 film *Béowulf*, jenž režíroval Robert Zemeckis. V něm bychom mohli najít mnoho odlišností od básnické předlohy, ačkoli mnoho detailů bylo zachováno. Prvním rozdílem, kterého si čtenář básně povšimne, je osoba krále Hróthgára, jenž je v úvodní scéně silně opilý a ve veselém rozpoložení. Jeho postava je tak v rozporu s básní, ve které je nám představen jako vážný a unavený starý panovník. Snad ještě větší rozdíl v pojetí jeho postavy můžeme spatřovat ve větě, kterou ve filmu pronáší k Unferdovi: „bohové pro nás neudělají nic, co bychom pro sebe neudělali sami.“ V básni naopak bohům přikládá nejvyšší důležitost.

Unferd je ve filmu představen jako křesťan, ačkoli v básni nenalzáme žádný náznak této skutečnosti. Velmi podobná však zůstává jeho potyčka s Béowulfem, kterého před celým dvorem označuje za slabého, načež Béowulf, stejně jako v básni, odpovídá, že mu přijde za těžko hádat se s opilcem.

Velkým rozdílem je také skutečnost, že Béowulf se po porážce nestvůr v Dánsku stává zdejším králem a neodplouvá do rodného Geatska. Hlavní motiv však zůstává velmi podobný; Béowulf není pouze mocným válečníkem a hrdinou, jelikož v něm dřímá i temnota. To se ve filmu dozvídáme od Grendelovy matky, která Béowulfovi sděluje, že uvnitř je stejným monstrem, jakým je i Grendel. Ačkoli v básni není úplně snadné najít důvody pro Béowulfovou kritiku a jeho motivaci a činy lze vykládat mnoha způsoby, ve filmu autoři zvolili jednoznačný výklad temné stránky jeho osobnosti. Grendelova matka, se kterou měl bojovat, jej v podzemní síni svedla a drak, který se objevuje po mnoha letech jeho vlády, je jeho bestiálním potomkem, který přichází jako pomsta za jeho morální poklesek. Stejně jako v básni však draka nakonec porazí a sám umírá.

Ačkoli ve filmovém ztvárnění můžeme nalézt mnoho odlišností, podstata básně je víceméně zachována a divákovi se nabízí pohled na pohromami zkoušený lid. Postavy musí čelit vlastnímu svědomí a bojovat s nestvůrami, které zosobňují jejich slabosti.

Závěr

Diplomová práce se zaměřila na kategorie odvahy, cti, věrnosti a vnímání smrti v básni *Béowulf*, přičemž hlavní důraz byl kladen na vnímání těchto kategorií protagonistou básně, Béowulfem.

První část práce přibližuje literaturu středověké Anglie, pro kterou bylo s nástupem křesťanství typické míšení pohanských a křesťanských prvků jak v literatuře, tak i v životě. Příkladem byli tehdejší králové, kteří se zaštit'ovali křesťanstvím, ačkoli zároveň splňovali nároky dobrého pohanského vladaře; když bylo třeba, dali najevo svou fyzickou sílu a bojovali po boku svých mužů v nelítostných bitvách. V *Béowulfovi* je míšení obou světonázorů také patrné, jelikož autorem byl křesťan zpracovávající pohanskou tematiku. Oba proudy si v básni vzájemně neodporují, ale naopak se doplňují a vytváří na jednu stranu ponurý a drsný svět typický pro pohanské příběhy, v němž však má své místo i křesťanská láska k bližnímu. Ta je vyobrazena především v Hróthgárově vztahu k Béowulfovi a v závěru básně u Wiglafa, který na rozdíl od ostatních válečníků nedokáže opustit svého vládce.

Stěžejní částí práce bylo zhodnocení Béowulfovi odvahy a cti. Na jeho charakter však lze nahlížet několika pohledy a hodnocení tak není nikdy úplně objektivní. Někteří literární kritici, z nichž mnozí na Béowulfa nahlíží skrze křesťanské hodnoty, jej zatracují kvůli jeho přílišné touze po násilí a snaze o zisk osobní slávy. Touhu po slávě Béowulf opravdu označuje za nejvyšší pohnutku válečníka, není však úplně spravedlivé jej kvůli tomu odsuzovat a hodnotit jeho činy skrze křesťanskou morálku, se kterou postavy básně nebyli obeznámeni. Snaha o dosažení slávy po smrti byla vysoce ceněnou hodnotou všech pohanských válečníků a můžeme ji dokonce označit za jakousi formu posmrtného života, jelikož i po smrti žijí příběhy válečníků v následujících generacích.

V prvním ze tří velkých soubojů proti nestvůrám však lze na Béowulfovo chování nahlížet poněkud kriticky. Béowulf se před bojem vzdává vlastní zbraně, jelikož ví, že ani Grendel v boji nepoužívá zbraň. Činí tak dle svých slov proto, aby dosáhl větší slávy. Dostává se tak do rozporu se svým tvrzením, že udělá vše pro to, aby Dánům pomohl zbavit se nestvůry, jelikož dává přednost vlastní slávě před osudem Dánů. Na konci básně je však již v pokročilém věku, a když zvažuje boj proti drakovi, jenž byl probuzen zcizením části jeho pokladu, nevrhá se do boje již tak rychle. Béowulf je pamětliv Hróthgárových slov při odjezdu z Dánska, která ho varovala před přílišnou boječtivostí a souboj s drakem

pečlivě zvažuje. Oproti boji s Grendelem se na boj důkladně připraví a postaví se proti němu sám, jelikož nechce ohrozit své druhy. Příkladnou odvahu prokazuje Wiglaf, jenž Běowulfovi v nejtěžší chvíli pomůže a společnými silami draka porazí.

Právě Wíglafova pomoc vnáší do závěru básně naději pro Geaty, ačkoli Běowulf v boji umírá. Jeho odvaha a síla naznačují, že by se mohlo jednat o budoucího krále, jenž bude pokračovat v úspěšné vládě svého předchůdce, který dokázal zajistit svému lidu dlouhé období míru.

Summary

The diploma thesis deals with the categories of courage, honor and death in an old English poem *Beowulf*. The main focus lies on perception of these categories by the protagonist of the poem.

Before dealing with the main themes of the thesis, the first chapters introduce some elements of medieval culture. Firstly, it is literature of medieval England where pagan and Christian traditions gave rise to original works. Epic poems narrated stories about strong heroes in cruel battles, while lyrical religious works concentrated on internal struggle of individuals. *Beowulf* combines both approaches and while there are three great fights in the poem, many verses contain contemplative dialogues.

Another chapter deals with northern mythology. There are few direct references to it in the poem but it is still an inseparable part of it. The very first opponent, Grendel, belongs to the race of giants whom Beowulf had fought before he landed in Denmark. Beowulf is thus comparable to Thor, who fought the giants as well and their physical strength is comparable. The next chapter deals with epic poems in general and explains their function which was mainly to instruct the listeners about proper behavior patterns.

The origin of the poem is still uncertain but there are many theories concerning it. However, most of the modern theories believe it was written by a Christian monk in an era when Christianity was the official religion but pagan stories were still popular in some circles. That is why both elements are implemented in the story which is pagan in its core but it is narrated by a Christian who refers to the one God at times. In spite of the origin of the characters who are pagan, it seems that the author did not perceive them as condemned to hell. According to an Old Irish tradition, people could have followed Christ's teachings even before his life and this seems like the case concerning the characters in *Beowulf* who are pious and willing to follow a moral code.

The main topics of the thesis is perception of courage, honor and death by the protagonist of the poem. The objective was to compile theories concerning these topics and to decide what kind of a person Beowulf truly is. We can judge his deeds from two main perspectives; Christianity and paganism. While Christian critics point out at his ruthless character and criticize his efforts to get fame, it is not exactly fair since he lives in a society where different rules apply.

In northern pagan societies, fame was one of the most important rewards for warriors. However, it was natural for the best warriors to become kings, and to pursue personal fame for all costs was not perceived well when one became the leader of a nation. In this case, welfare of the nation was a higher priority and a king who forgot to prioritize it over his personal fame failed to be a successful ruler. Those who forgot to prioritize the nations' welfare are overwhelmed by *oferhygd*, which means they do not listen to counsels, overestimate their power and the power of their enemies and they seek violence when it can be avoided.

The main objective of the thesis is thus to find out whether Beowulf was a successful ruler or whether he was overwhelmed by *oferhygd*. During the first fight with Grendel, Beowulf was arguably overwhelmed by *oferhygd* because he did not do everything he could in order to defeat it since he decided to fight unarmed. He prioritized his personal fame over the welfare of the Danes. The king of the Danes, Hrothgar, probably noticed that there lies a shadow of *oferhygd* on Beowulf and in his final sermon he told him how to behave like a true leader. This advice plays a very important role in the story since we can decide whether Beowulf followed it or not. In the end, it can be said that Beowulf was a successful ruler because he protected his people for fifty years and sacrificed his own life in the last great trial in which he managed to kill a dragon.

After Beowulf's death, the tone of the poem is quite dark and a prophecy is pronounced that other nations will attack and destroy the Geats now when their king is dead. However, there comes a new hero, Wiglaf, who helped the king to kill the dragon despite the fact that all other warriors fled away to safety. Courage and honor of Beowulf will live on in him and he may be the next protector of the Geats.

The last part of the thesis focuses on the influence of *Beowulf* on contemporary literary works. The most visible direct influence can be seen in the works of J. R. R. Tolkien who sets his stories in an age resembling Middle Ages. As in *Beowulf*, there are creatures endangering the human race whose evil reign is stopped by courageous individuals.

Bibliografie

Primární literatura

Béowulf. Přeložil Jan ČERMÁK. Praha: Torst, 2003. ISBN 80-7215-199-1.

KLAEBER, Fred. *Beowulf and the fight at Finnsburg*. 3rd ed. Boston: D.C. Heath, c1941.

Poetry and Prose of the Anglo-Saxons. Ed. Martin Lehnert. Berlin: VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, 1955.

The Text of Beowulf. Trans. E.Talbot Donaldson. Ed. J.F. Tuso. In: A Norton Critical Edition: Beowulf. Background and Criticism. New York and London, 1966. ISBN 978-0393092257

Sekundární literatura

BACHTIN, Michail Michajlovič. *Román jako dialog*. Praha, 1980.

BAKER, Peter S. *Honour, exchange and violence in Beowulf*. Rochester, NY: D.S. Brewer, 2013. Anglo-Saxon studies, 20. ISBN 1843843463.

Béowulf. Přeložil Jan ČERMÁK. Praha: Torst, 2003. ISBN 80-7215-199-1.

CROSSLEY-HOLLAND, Kevin, ed. *The Anglo-Saxon world: an anthology*. Oxford: Oxford University Press, 1984. World's classics. ISBN 0-19-281632-2.

DOČEKALOVÁ, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2091-3.

GODDEN, Malcolm a Michael LAPIDGE, ed. *The Cambridge companion to Old English literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. Cambridge companions to literature. ISBN 0-521-37794-3.

GUREVIČ, Aron Jakovlevič. *Kategorie středověké kultury*. Praha: MF, 1978. Most (Mladá fronta).

GWARA, Scott. *Heroic identity in the world of Beowulf*. Boston: Brill, 2009. Medieval and Renaissance authors and texts, v. 2. ISBN 9789004171701.

CHAMBERS, R. W. *Beowulf: an introduction to the study of the poem with a discussion of the stories of Offa and Finn*. Cambridge: University Press, 1921.

IRVING, Edward Burroughs. *Rereading Beowulf*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, c1989. ISBN 0812281551.

KADEČKOVÁ, Helena, ed. *Edda*. Přeložil Ladislav HEGER. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-533-9.

PAGE, R. I. *Severské mýty*. Přeložila Jana ODEHNALOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Mythologie. ISBN 80-7106-218-9.

STŘÍBRNÝ, Zdeněk., *Dějiny anglické literatury 1*, Praha: Academia, 1987

ŠIDÁK, P., *Literární žánry*, Praha: Literární akademie, 2013. ISBN 978-80-86877-64-8

TAINÉ, Hippolyte Adolphe. *Dějiny literatury anglické*. Praha: B. Kočí, 1910. Kritická knihovna (B. Kočí).

TOLKIEN, J. R. R., Christopher TOLKIEN a Alan LEE. *The fall of Gondolin*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2018.

TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Christopher, ed. *Beren and Lúthien*. Ilustroval Alan LEE. London: Harper Collins Publishers, 2018. ISBN 978-0-00-821422-7.

TOLKIEN, J. R. R. *Húrinovy děti*. Ilustroval Alan LEE. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-884-8.

TOLKIEN, J. R. R. *Netvoři a kritikové a jiné eseje*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-788-9.

Internetové zdroje

Hávamál – Výroky Vysokého [online]. [cit. 12. 11. 2018] Dostupné z: <https://runarmal.cz/sagy/starsi-edda/havamal-vyroky-vysokeho/>

Ofermod [online]. [cit. 2. 1. 2019] Dostupné z: <https://glosbe.com/ang/en/ofermod>

Wrecca [online]. [cit. 2. 1. 2019] Dostupné z: <https://www.oldenglishtranslator.co.uk/>

GRRM Talks JRRT, *George R. R. Martin* [online]. [cit. 16. 5. 2019] Dostupné z: <http://georgerrmartin.com/notablog/2019/04/29/grrm-talks-jrrt/>